

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Första kammaren.

Nr 40.

Lördagen den 7 december.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet Nilsson, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara fru Svensons interpellation om förbättring av landsbygdens telefonförhållanden, erhöll ordet och anförde: Herr talman! Sedan riksdagen i våras bifallit en proposition om förbättring av landsbygdens telefonförhållanden, föreligga numera principbeslut om vidtagande av i huvudsak följande åtgärder, nämligen

Om förbättring av landsbygdens telefonförhållanden.

utvidgning av frikretsarna, d. v. s. de områden kring telefonstationerna inom vilka telegrafverket anlägger och underhåller abonnentledningar utan särskild kostnad för abonnenterna,

utökning av frisantalsförmånerna,

ändring av grunderna för ersättning till föreståndare vid manuella växeltationer med 1—34 helårsabonnemang samt

driftsåtgärder m. m. vid landsbygdens telefonstationer.

Nu har fru Gärda Svenson i en interpellation frågat mig

1) om jag anser, att förbättringarna av landsbygdens telefonförhållanden bedrivs i den takt som riksdagen avsåg, när den fattade beslut därom vid vårsessionen, samt

2) om jag, därest så icke skulle vara fallet, är beredd att låta föranstalta om sådana åtgärder, att genomförandet av nämnda förbättringsarbeten påskyndas.

Förslag om de nu i princip beslutade förbättringsåtgärderna framlades ursprungligen till telegrafstyrelsen av 1944 års telefonkommitté. Denna uppskattade engångskostnaderna för utvidgningen av frikretsarna och utökningen av frisantalsförmånerna till drygt 20 miljoner kronor samt beräknade, att dessa förbättringar skulle genomföras under loppet av sex år, dock med viss reservation för utökningen av fritrafiken, som icke ansågs kunna helt genomföras ännu på många år. Vad beträffar åtgärder för förbättring av driften vid landsbygdens telefonstationer föreslog kommittén en utökning av landsledningsnätet, så snart materiel- och arbetskraftsförhållandena det medgäve, en forcing av automatiseringen på landsbygden samt en ökning av öppethållningstiden vid stationer med 35—99 helårsabonnemang.

I den skrivelse med förslag i ämnet, som telegrafstyrelsen avlät till Kungl. Maj:t och som lades till grund för den nyss omnämnda propositionen, anslöt sig styrelsen i allt väsentligt till kommittéförslagen. Styrelsen framhöll dock, att ett realiserande av dessa i vad de förutsatte utförande av mera omfattande anläggningsarbeten icke omedelbart kunde komma till stånd, enär såväl telegrafverkets som den svenska industriens resurser redan nu vore utnyttjade till det yttersta. Det skulle därför säkerligen icke bli möjligt att utföra de med frikretsutvidgningarna sammanhängande arbetena inom den av kommittén angivna tidsperioden av sex år. Även i fråga om utökningen av frisantalsförmånerna måste vissa större fritrafikförslag få vänta på sin lösning under en avsevärd

Om förbättring av landsbygdens telefonförhållanden. (Forts.)

tid. Förslagen om utökning av landsledningsnätet och automatisering på landsbygden vore av sådan karaktär, att de endast kunde vidtagas successivt.

I propositionen anförde jag bland annat följande:

»Såsom torde vara allmänt bekant, har telegrafverkets anläggningsarbeten under krigsåren på grund av bristande tillgång på material och arbetskraft icke kunnat hålla jämna steg med utvecklingen av rörelsen. Detta förhållande och den långvariga verkstadskonflikten föregående år ha resulterat i, att reserverna i stationer samt i lokal-, lands- och rikskablar för närvarande äro tagna i anspråk i praktiskt taget full utsträckning. Den bristande tillgången på expeditionsplatser, kopplingsorgan och ledningar har medfört så försämrade framkomstmöjligheter och ökade väntetider för samtal samt sådana förseningar vid uppsättning av beställda nya telefoner, att åtgärder i första hand måste vidtagas för att så snart som möjligt skänka abonnenterna en fullgod service och därigenom återvinna förkrigstidens standard i fråga om telefonförhållandena i landet. För att nå detta mål kräves en betydande ökning av anläggningsarbetena under de närmaste åren. I fråga om materiel besväras telegrafverket av mycket långa leveranstider och all den materiel, som för närvarande kan uppbringas, åtgår för att återställa vad som blivit eftersatt under kriget. Dessa arbeten taga likaledes all nu tillgänglig arbetskraft i anspråk.

Mot bakgrunden av dessa förhållanden ligger det i sakens natur, att ett genomförande av åtgärderna för utvidgningen av frikretsarna och frisantalsförmånerna är ett arbete på lång sikt, vilket måste stå tillbaka för det ordinarie anläggningsarbetet.

Vad slutligen angår frågorna om en utökning av landsledningsnätet, varigenom snabbare framkomstmöjligheter skulle erhållas för samtal inom taxedområdena, och om en forcering av automatiseringen av telefonstationerna på landsbygden torde böra erinras, att även dessa arbeten endast kunna vidtagas successivt och att de ingå i telegrafverkets ordinarie arbetsprogram.»

Riksdagen erinrade om att beträffande tiden för förbättringarnas genomförande i propositionen framhållits, hurusom rådande knapphet på materiel och arbetskraft nödvändiggjorde en utsträckning av programmet över en följd av år. Riksdagen sade sig väl inse de föreliggande svårigheterna, men uttalade samtidigt önskvärdheten av att ifrågasvarande åtgärder genomfördes så snart som möjligt.

Fru Svenson har nu i sin interpellation sagt sig icke vilja förneka, att materielsvårigheterna och bristen på arbetskraft i viss mån måste fördröja genomförandet av de beslutade förbättringarna av telefonväsendet på landsbygden. Interpellanten förmenar emellertid, att telegrafverket visat alltför stor tveksamhet vid förverkligandet av det uppgjorda programmet. Innan jag går in på behandlingen av de särskilda spörsmål, som berörts i interpellationen, vill jag gentemot detta allmänna omdöme framhålla, att det synes väl tidigt att endast ett fåtal månader efter principbeslutet om detta långsiktiga reformprogram rikta klander mot det verkställande organet för tveksamhet vid genomförandet. Oavsett svårigheterna beträffande materiel och arbetskraft — vilka svårigheter ingalunda förminskats under de senaste månaderna — bör viss tid förunnas telegrafverket för planering och andra förberedelser.

Vad utvidgningen av frikretsarna beträffar har interpellanten erinrat om att telefonkommittén räknat med en byggnadsperiod av sex år, men har ej omnämnt, att telegrafstyrelsen under nuvarande förhållanden funnit denna tid vara alltför kort. Interpellanten har ifrågasatt, huruvida icke ett övertagande av ledningar inom de utvidgade frikretsarna bör kunna vidtagas på kortare tid än sex år, när i dessa fall ny materiel och arbetskraft behöver tagas i

Om förbättring av landsbygdens telefonförhållanden. (Forts.)

anspråk i endast obetydlig utsträckning. Det är även min förhoppning, att ett dylikt övertagande i stor omfattning skall kunna ske inom den av interpellanten angivna tiden. Emellertid ligger saken knappast så till som interpellanten föreställer sig, ty även ett övertagande av abonnenternas egna ledningar skulle kräva betydande mängder materiel och dagsverken. Dessa ledningar torde nämligen i regel vara så dåligt underhållna, att telegrafverket vid övertagandet skulle nödgas rasera dem och anordna nya förbindelser. Under nu rådande förhållanden lär därför även detta i och för sig angelägna saneringsarbete få anstå tills vidare.

Vad angår automatiseringen medger interpellanten, att automatstationer på grund av bristande tillgång på materiel inte kunna byggas i önskvärd omfattning, och ifrågasätter därför, huruvida inte de verkliga glesbygderna borde i första hand förses med automatiska växelstationer. För ersättning av förslitna och utökning av fullbelagda stationer inom städer, större samhällen och på landsbygden samt för automatisering av sådana manuella växelstationer, där ersättare för avgången föreståndare ej kunnat anskaffas o. d., beräknas det årliga behovet av nya stationsnummer för automatstationer under de närmaste åren till omkring 138 000 enligt det automatiseringsprogram som telegrafverket söker genomföra. Telegrafverkets verkstadsrörelse förmår f. n. endast leverera ca 46 000 nummer per år, och leveranserna från privatindustrien förväntas icke bli tillräckligt stora för att kunna utfylla den återstående delen av behovet. Ett ganska kraftigt leveransunderskott måste alltså bli följd. Vidtagna eller föreslagna åtgärder i form av utvidgning av befintliga eller anläggning av nya televerkstäder samt kontrakterade leveranser från privata företag väntas först om några år medföra sådan förbättring i materielsituationen, att annan automatisering än den oundgängligen nödvändiga kan komma i fråga. För närvarande är läget sådant, att behövlig utökning av befintliga automatstationer i många fall kunnat ske endast genom tillgripande av dyrbara provisorier. Av det sagda torde framgå, att de av interpellanten framförda önskemålen om automatisering av glesbygdernas telefonstationer och en snabbare takt i automatiseringsarbetena på landsbygden icke för närvarande kunna realiseras. När tillgången på arbetskraft och materiel blir bättre, bör självfallet automatiseringsarbetet påskyndas, och därvid bör telefonfrågan för glesbygderna ägnas särskild uppmärksamhet. Jag vill dock framhålla, att automatiseringsarbetena inom glesbygderna av anläggnings- och underhållstekniska skäl måste samordnas med automatiseringen av närliggande områdets telefonnät.

I fråga om de ur telefonsynpunkt sämst lottade delarna av landet ha emellertid, trots den begränsade tillgången på såväl materiel som arbetskraft, viktiga förbättringar av telefonförhållandena genomförts. Sålunda ha villkoren för anordnande av fristående samtalsstation ändrats därhän, att intressenterna befriats från skyldigheten att på egen bekostnad tillhandahålla stolpar, körslor, hantlangning och dylikt. Telefonfrågan för dessa glest befolkade trakter, där telefon hittills saknats, har därigenom kommit i ett mycket gynnsammare läge. Vidare har hel dygntjänst på telegrafverkets bekostnad inrättats vid växelstationer i glest bebyggda trakter i syfte att därigenom bereda kringliggande stationer möjlighet att nattetid komma i förbindelse med öppen station. Slutligen har abonnenternas andel av kostnaden för flyttning av sådana stationer, beträffande vilka abonnenterna ha att vidkännas kostnaderna för lokal och betjäning, maximerats till 15 kronor per huvudabonnemang.

Härutöver komma en del förbättringar, som avse landet i dess helhet, att vara genomförda inom den närmaste tiden. Sålunda träda de ändrade grunderna för ersättning till föreståndare vid manuella växelstationer med 1--34 helårsabonnemang i kraft den 1 januari 1947. Detta innebär i huvudsak, att

Om förbättring av landsbygdens telefonförhållanden. (Forts.)
telegrafverket övertager kostnaderna för lokal och betjäning vid stationer med 20—34 helårsabonnemang samt i fråga om stationer med 1—19 helårsabonnemang lämnar bidrag till stationens skötsel med 30 kronor per huvudabonnemang och år. I samband med i kraftträdandet av de ändrade ersättningsgrunderna utökas öppenhållningstiderna vid ett stort antal av dessa stationer. Vidare beräknas utökningen av frisamtalsförmånerna i betydande omfattning vara genomförd vid årsskiftet 1946/47, nämligen vad gäller sådan fritrafik, som kan införas utan nyanläggning av ledningar eller för vilken ledningar anordnats i samband med det ordinarie anläggningsarbetet.

Interpellanten har slutligen uttalat den meningen, att förbättringarnas genomförande skulle skötas bättre och smidigare, om de telegrafstyrelsen underställda organen finge större handlingsfrihet, varvid lokala önskemål skulle kunna tillgodoses på ett för bägge parter angenämare sätt. Härtill må genmälas, att utförandet av förbättringsarbetena är och kommer att förbli decentraliserat till telegrafverkets distriktsmyndigheter, men att bland annat den knappa materielltillgången nödvändiggör en centralisering tills vidare till telegrafstyrelsen av fördelningen av disponibel materiel, så att de mest oundgängliga arbetena i första hand bli utförda och vissa områden icke bli oskäligt tillgodosedda på de övrigas bekostnad.

Härmed anser jag mig, herr talman, ha besvarat interpellationen.

Fru **Svenson**: Herr talman! För det svar, som jag erhållit på min interpellation angående landsbygdens telefonförhållanden, ber jag att få framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet.

Att stora svårigheter föreligga för ett genomförande av det planerade förbättringsarbetet kan jag förstå, men jag hade dock hoppats, att svaret skulle ha gått i något gynnsammare riktning. Herr statsrådet anser, att jag alltför snart gjort framställning angående det beslut riksdagen fattade vid sin vårsession beträffande förbättringar av landsbygdens telefonförhållanden, men de som bo i landsorten och i synnerhet människor som bo avlägset oroas av den stiltje som råder, när det gäller genomförande av de planerade förbättringarna.

Herr statsrådet säger vidare i sitt svar, att när tillgången på arbetskraft och materiel blir bättre, bör självfallet automatiseringsarbetet påskyndas och därvid bör telefonfrågan för glesbygderna ägnas särskild uppmärksamhet. Med kännedom om bristen på arbetskraft och i betraktande av de stora utfästelserna gentemot utlandet är situationen icke hoppingsgivande. För min del tycker jag, att statsmakterna främst böra ha ögonen öppna för vad det egna samhällets medborgare behöva. Det kan icke vara riktigt, att de människor, som bygga och bo ute i bygderna, lämnas åt sidan och först i sista hand skola nås av en modern kulturs förmåner.

Det är kanske onödigt att räkna upp vid vilka tillfällen en telefon är av största betydelse i dessa bygder, men jag skall nämna några: vid sjukdomsfall, olyckshändelse och eldsvåda och många andra tillfällen är det oerhört viktigt att snabbt komma i kontakt med yttrevärlden. Att det är långt ifrån väl beställt i fråga om frikretsområden vill jag här belysa med ett exempel. Det är hämtat från en socken, som heter Ålekulla i Marks härad, Älvsborgs län. År 1930 byggdes här en telefonväxel under Mjöbäcks taxestation. Frikretsområdet är så beskaffat, att av myndigheter och inrättningar ingen mer än fjärdingsman finnes inom frikretsen. Pastorsämbete, kristidsnämnd, sjuksystem, barnavårdscentral, provinsialläkare, apotek, tandläkare, BB, veterinär och landsfiskal — allt det där finnes utanför frikretsen. En sådan tingens ordning kan väl knappast vara riktig. Detta är en bygd, som har telefon, men

Om förbättring av landsbygdens telefonförhållanden. (Forts.)

som på grund av dessa missförhållanden har att kämpa med svårigheter. Det är bara ett exempel på hur det kan ligga till ute på landsbygden. Dylikt bör väl dock kunna rättas till med det snaraste, trots arbetskrafts- och materielbrist.

Inom områden, där ingen telefon finnes, är läget naturligtvis ännu allvarligare och ännu bekymmersammare. För dessa bygders innevånare kommer herr statsrådets svar icke för tidigt. Det är med oro och bekymmer de se mot framtiden, när det gäller telefonförhållandena. Genom svaret har klarhet vunnits. Det är dock med beklagande som jag kan konstatera, att de väntade förbättringarna synas dröja.

Herr Ström: Herr talman! Jag har begärt ordet för att instämna med interpellanten och betona vikten av att telegrafverket ryckes upp. Jag tror, att det är ganska nödvändigt, att så sker. Hur det skall gå till vet jag inte, men jag skulle tro att telegrafverket är ganska byråkratiserat, ja det är ett av våra mest byråkratiska verk. Det borde därför vara möjligt att åstadkomma åtskilligt genom att reformera verket.

Jag vill visst inte förneka, att det ligger mycket i vad herr statsrådet anför. Men skulle det förhålla sig så, att statens verk sättas i sista hand, när det gäller materiel och arbetskraft, komma de statliga institutionerna och verken att bli illa ansedda, vilket inte kan vara rimligt och skäligt. Om inte de nuvarande företagen kunna få vad de behöva i fråga om materiel och arbetskraft, är det bättre att inte starta några nya.

Jag skulle i detta sammanhang gärna vilja ta upp en annan fråga, nämligen frågan om när de taxor för nytillträdande telefonabonnenter, som införts under kriget, kunna komma att sänkas. Här sker ju en indirekt beskattning av ganska betydande mått, och denna går ut över de fattiga. De välsituerade ha råd att betala de ökade kostnaderna för att få telefon, men de fattiga komma i ett svårt läge. Denna extra skatt borde verkligen avskaffas nu när kriget är slut. Vi borde inte ha några sådana krisskatter kvar. I stället skulle vi försöka återgå till de fredliga förhållandenas bättre standard.

Jag vet, att herr statsrådet gör vad han kan, och jag klandrar honom inte. Han har på många områden gjort betydande insatser, och han är utomordentligt intresserad för sina uppgifter. Men det är säkerligen inte bara jag, utan många av kammarens ledamöter, som ofta få brev och påstötningar med allvarliga klagomål över de nuvarande telefonförhållandena. Jag har därför velat begagna tillfället, nu när fru Svenson interPELLERADE, att framhålla vad många av mina skribenter och sagesmän betona, nämligen vikten av att få till stånd bättre förhållanden på detta område.

Herr statsrådet Nilsson: Herr talman! Den ärade interpellanten sade sig oroas av den stiltje som hon tyckte sig ha förmärkt ute i bygderna, när det gäller att i verkligheten omsätta det program, som utarbetats i anslutning till propositionen i våras. Jag kan i och för sig förstå detta, men jag måste understryka, att man näppeligen kan anklaga den verkställande myndigheten för att den inte tidigare vidtagit ifrågavarande åtgärder, ty man kan inte rimligtvis begära, att åtgärderna skola vidtagas, innan riksdagen ännu fattat sitt beslut. Detta beslut tillkom så sent som i våras. Det är fråga om ett program, som är utlagt på minst sex år, och när det gäller vissa delar har riksdagen medgivit, att man får räkna med längre tid. När interpellationen framställdes, hade det inte förflutit ett halvår, sedan riksdagens beslut fattades, och vem som helst kan inse, att man med utgångspunkt från det bedömande, som

Om förbättring av landsbygdens telefontförhållanden. (Forts.)
 man rimligtvis kan göra efter så kort tid, inte kan fälla ett bestämt omdöme om hur telegrafverket i detta avseende sköter sig.

Sedan är det måhända riktigt, att det kan framdragas åtskilliga andra exempel än det fru Svensson anförde beträffande missförhållanden på dessa områden, men dessa försummelser — om de nu skola betraktas som sådana — ligga långt tillbaka i tiden. Vi skola också räkna med att vi haft ett krig i världen med avspärning och följderna därav. Vi veta, att detta medfört mindre fördelaktiga resultat på alla områden av telegrafverkets verksamhet.

Sedan några ord till herr Ström, som särskilt ville betona, att telegrafverket behöver ryckas upp. Han trodde sig ha förmärkt en viss byråkrati i detta verk. Jag kan kanske medge, att byråkrati spirar inom statliga företag, lika väl som den spåras inom privata sådana. Möjligt är väl också, att man skulle kunna uppnå vissa förenklingar, och jag kan försäkra, att jag har min uppmärksamhet riktad härför. När det gäller dessa speciella fall, tror jag emellertid inte, att man kan anklaga telegrafstyrelsen, eftersom den själv har kommit med initiativet till de åtgärder, som nu skulle vidtagas. Det är telegrafstyrelsen, som har pekat på missförhållandena, det är den som särskilt har understrukt önskvärdheten av att det som bör utföras verkligen kommer till stånd. Men vi veta, att man inom telegrafverket lika väl som på andra näringslivets områden arbetar under synnerligen ogunstiga förhållanden för närvarande. Herr Ström har nog gjort liknande erfarenheter exempelvis när det gäller kommunikationerna här i Stockholm, och dock tror jag mig kunna säga, att betingelserna för Stockholms spårvägar att komma till rätta med problemen äro vida större än för telegrafverket, med den utsträckning som vårt land har och med den svåra materielbrist som för närvarande råder.

Givet är, att även jag är angelägen om att de statliga företagen inte skola sättas i efterhand, när det gäller materielleveranser. Men här komma vi in på en avvägning. Med vårt rikt nyanserade näringsliv, skulle jag tro, att det blir nödvändigt att inordna de statliga verken och företagen i den behovsprövning, som ur det helas synpunkt måste komma till stånd. Man kommer därför otvivelaktigt att göra den iakttagelsen, att även de statliga företagen under de närmaste åren bli lidande på grund av nu rådande materielbrist. Först sedan efterverkningarna av krigets förödelse ha börjat hävas och den med de fredliga förhållandena följande standardförbättringen inträtt, kunna vi räkna med att få arbeta i den takt som är önskvärd, men som på grund av en bister verklighet inte kan genomföras just nu.

Herr Ström: Jag förstår mycket väl, att alla dessa svårigheter förefinnas; dem ha både det privata näringslivet och det kommunala näringslivet kännning av, men det är fråga, om man inte skulle kunna åstadkomma vissa möjligheter till förbättringar på ett område, där det verkligen är högst angeläget att förbättringar ske. Jag tror visst att statsrådet tänker på detta. Vi ha ju samma svårigheter i Stockholm med våra kommunikationer, och vi ligga ju, inte minst på grund av metallkonflikten, som statsrådet berörde, långt, långt efter. Vi ha ju måst tillgripa åtgärder, som man inte skulle kunna anse rimliga eller ens möjliga bara för ett eller annat år sedan. Vi ha måst sända ut våra bästa män till Amerika och Italien och andra länder för att försöka få hit till vårt land materiel, som inte kan göras här på grund av brist på materiel och personal. Jag förmodar att våra statliga verk få göra på samma sätt. Jag misstänker storligen, att om statens järnvägar skola kunna hålla den service som en oerhört stigande trafik kräver, så få nog även de gå till utlandet och beställa materiel, och det få kanske även andra verk göra, men det är i alla fall nödvändigare att man håller det hela i gång på ett någor-

Om förbättring av landsbyggdens telefonförhållanden. (Forts.)

lunda hyggligt sätt än att man bara ser till att vi skola hålla oss inom landet med beställningarna. På det sättet går det inte. Vi måste nog söka oss ut på vidare områden.

Nu kan jag visserligen inte säga, om detta skulle vara möjligt för telegrafverket, men kanske det skulle kunna vara en utväg. Det blir visserligen väsentligt dyrare, men man får i svåra lägen finna sig i att det kostar något, om man skall kunna tillgodose allmänhetens berättigade anspråk.

Herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Om resor kunna räcka till att avhjälpa bristerna, så ha de statliga verken uppfyllt allan rättfärdighet, det kan jag försäkra herr Ström. Även de ha skickat ut folk till de främmande länder. där vi kunna tänkas placera beställningar, både i Europa och Amerika. Det är bara det, att man löser inte frågorna genom att skicka ut folk till andra länder, men jag kan nämna för herr Ström att beställningar gjorts i andra länder både för telegrafverkets och övriga verks räkning, i den mån man därigenom kunnat förkorta leveranstiderna, även om priserna stundom kommit upp i 60, 70 procent och kanske mera, utöver de priser på likvärdiga varor som vi under normala förhållanden skulle ha kunnat erhålla i vårt eget land.

Ordet lämnades härefter ånyo till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet **Nilsson**, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr Axel Ivar Andersons interpellation angående vissa av rundradioutredningen framlagda förslag, och nu yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Ivar Anderson frågat mig, om innevarande års riksdag hade att vänta proposition från Kungl. Maj:t rörande rundradion i anslutning till 1943 års rundradioutrednings betänkande.

Härpå ber jag att få svara, att jag har för avsikt att anmäla rundradio-utredningens betänkande i de delar, som icke varit föremål för statsmakternas prövning, vid sådan tidpunkt att proposition i ämnet skall kunna avlätas till 1947 års riksdag.

I propositionen den 12 april i år, nr 238, angående anslag för budgetåret 1946/47 till trådradioanläggningar framhöll jag, att ett uppskov med prövningen av rundradioutredningens förslag till riksdagens höstsession icke skulle medföra några olägenheter. Med hänsyn till de nu på nästan alla områden förefintliga svårigheterna att i hastig takt genomföra tekniska upprustningar torde ytterligare några månaders uppskov med behandlingen av utredningens förslag knappast komma att föranleda något dröjsmål med deras praktiska genomförande.

Herr **Anderson, Axel Ivar**: Jag ber att få tacka kommunikationsministern för det svar som han givit på min interpellation, och jag vill gärna taga fasta på hans löfte att upptaga till behandling inom regeringen den fråga, som interpellationen gäller, i så god tid, att förslag kan framläggas för 1947 års riksdag. Både telegrafverket och Radiotjänst, som närmast ha ansvaret för rundradioverksamheten, hade hoppats att denna fråga skulle kunnat behandlas redan vid detta års höstriksdag i överensstämmelse med den antydning som gavs i den kungl. propositionen i våras. Så har icke skett, och då är det ju bara att konstatera detta och uttala den förhoppningen, att statsrådets nu givna löfte måtte kunna uppfyllas under den kommande vårriksdagen.

Det är givet, att ett uppskov på ett par månader inte spelar någon större roll, då förhållandena äro sådana, att det praktiska utförandet av en beslu-

*Ang. vissa av
rundradio-
utredningen
framlagda
förslag.*

Ang. vissa av rundradioutredningen framlagda förslag. (Forts.)

tad åtgärd på grund av knappheten på materiel, arbetskraft o. s. v. ändå inte kan ske på så kort tid som man tidigare räknat med, men det är viktigt, att detta uppskov inte blir långt och att proposition kan framläggas för vårriksdagen i så god tid, att det blir möjligt för de myndigheter som skola verkställa beslutet att vidtaga planeringsåtgärder och placera beställningar. Vad man nu framför allt begär och önskar är att få besked om statsmakternas principiella inställning till de olika förslag som föreligga i rundradiokommiténs betänkande.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 524, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde;

nr 525, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av ett ingenjören Roland Nordström beviljat lån;

nr 526, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående höjning av premierna till vissa värnpliktiga m. m.; samt

nr 527, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en särskild utbildningskurs för sinnesslörlärare våren 1947.

Anmälades och bordlades

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Tjeckoslovakien;

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Ungern träffad handelsöverenskommelse; samt

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa ändringar i konventionen angående internationella utställningar;

statsutskottets utlåtanden:

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronan tillhöriga markområden i Karlsborg m. m.;

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av fastighet för generalkonsulatet i San Francisco;

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete;

bevillningsutskottets betänkande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 335, i vad densamma avser förslag till förordning angående ändrad lydelse av 17, 60 och 73 §§ förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av väckt motion angående beredande åt riksdagens vaktpersonal av en mera fast anställning;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk reglering av viss förlust i Sveriges riksbank; samt

nr 72, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om dels pension åt städerskan vid riksdagshuset Augusta Karolina Gustafsson, dels ock engångsunderstöd åt städerskan vid riksdagshuset Frida Matilda Blomqvist, född Setterlöf, ävensom

första lagutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till kap. 3 kyrkolagen, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar m. m.;

nr 62, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 6 och 12 §§ handelsbalken.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag samt protokollet för den 30 nästlidne november.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 2.41 eftermiddagen.

In fidem

Lode Wistrand.

Tisdagen den 10 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Justerades protokollen för den 3 och 4 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 528, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmän lönereglery för befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 532, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 31 december 1945 (nr 896).

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtanden nr 10, 11 och 13, statsutskottets utlåtanden nr 289—292, bevillningsutskottets betänkande nr 57, bankoutskottets utlåtanden nr 70—72 samt första lagutskottets utlåtanden nr 60—63.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att bevillningsutskottets betänkande nr 57 skulle uppföras näst efter första lagutskottets utlåtande nr 62 på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

*Interpellation
ang. de ändrade direktiven för utseende av prisombud.*

Herr **Mannerskantz** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Den administration som tillskapats för priskontrollen har undan för undan vuxit ut och erhållit vidgade befogenheter. Kristidsstyrelserna ha att enligt av priskontrollnämnden utfärdade föreskrifter biträda nämnden vid övervakning av prisutvecklingen i landets olika delar och för detta ändamål inrättades på ett tidigt stadium ett särskilt priskontor vid varje kristidsstyrelse, under ledning av en särskild föreståndare. Under priskontoren — 28 till antalet — tillsattes vid kristidsnämnderna lokala prisombud, vilkas antal snart sprang upp till ca 1 800. I samband med skärpningen av försörjnings- och prissituationen mot slutet av 1942 utbyggdes prisövervakningsapparaten ytterligare och i början av 1943 anställdes vid varje priskontor i genomsnitt två »flygande» kontrollanter, vilka enligt uppgift böra hinna avverka mellan 3 000 och 4 000 besök i månaden. Om hänsyn tages jämväl till prisombudens verksamhet och de möjligheter, som allmänheten själv har att med hjälp av de föreskrivna prisanslagen kontrollera de priser den betalar, förefaller det som om systemet, sådant det blivit utbyggt fram till 1945, hade bort ernå en ganska tillfredsställande effektivitet.

Emellertid har kontrollen ytterligare skärpts, och nyligen har statens livsmedelskommission genom cirkulär 2717 meddelat ändrade direktiv för utseende av prisombud och uppdragit åt kristidsstyrelserna att efter förslag av kristidsnämnderna förordna nya sådana ombud. Dessa skola enligt priskontrollnämndens utkast till instruktion övervaka prisföreskrifternas efterlevnad genom kontrollbesök hos detaljhandlare och näringsställen, genom förfrågningar angående tillämpade priser samt granskning av prislappar och etiketter göra sig underkunniga om i vad mån priser och prisföreskrifter efterlevas, samt där är så lämpligt ställa prisförfrågningar också till affärsinnehavarnas biträden. Besöken skola företagas å varierande tider och utan iakttagande av någon regelbundenhet, varjämte skriftliga rapporter skola upprättas samt styrkas genom respektive företags påskrifter. Ersättningen till prisombuden skall betalas av vederbörande kristidsnämnder men utgör en sådan utgift, varå statsbidrag kan utgå.

På så sätt kommer denna redan nu vidlyftiga kontrollapparat att ytterligare utvidgas. Att åtgärden ute ibland allmänheten inte ses med blida ögon framgår bl. a. av vad en kristidsnämnd yttrat i skrivelse till kristidsstyrelsen. Den har anført bl. a., att under verksamheten hittills alla »i stort sett uppträtt mycket lojalt, oavsett om de varit lantbrukare, handlande eller andra, fullt medvetna om det ansvar som åvilade alla om vi skulle något så när oskadda kunna genomleva och klara oss genom de abnorma förhållanden andra världskriget medförde». Vidare yttrade kristidsnämnden: »Och det har sannerligen icke varit småsaker som pålagts lantbrukare, handlande och andra företagare, vilket dock hittills burits med jämnmod. Vi hade dock väntat oss att restriktioner och kontroll så småningom skulle upphöra och våra levnadsformer få återgå till de normala.

Så kommer nu så långt efter krigets slut, som vi med bestämdhet påstå, alldeles omotiverat livsmedelskommissionens cirkulär nr 2717 åtföljt av ett utkast till instruktion för prisombud, emot vars utformning vi, som s. k. fria medborgare, måste på det kraftigaste reagera. Hela denna sak synes oss vara ett led i en bestämd strävan att i vårt samhälle införa ett kommissarieväld, som icke vare sig passar för våra förhållanden eller behöves. Alla närings-

Interpellation ang. de ändrade direktiven för utseende av prisombud. (Forts.)
idkare av alla kategorier ha övernog med ansökningar, rapporter och alla möjliga och omöjliga andra formulär att behandla och ifylla utan detta ytterligare påhäng, som dessutom måste medföra icke oväsentliga utgifter vilka vi alla indirekt få betala. Man må icke heller förbise det irrationsmoment en på-laga av denna art måste medföra för förut hårt ansträngda näringsutövare. För övrigt medger icke den konkurrens som trots allt dock råder emellan de olika företagen några för det allmänna skadliga prisutsvävningar.

Det kunde vara mycket, mycket mera, att tillägga men vi inskränka oss till att meddela, att vi bestämt vägra att medverka till framskapande av det detektiv- och inofficiella polisvälde, som denna nya påbyggnad av krigs- och efterkrigstidens författningsflora ovedersägligen måste innebära. Vi komma icke heller att biträda ökade utgifter för detta ändamål ifall kristidsstyrelsen ändå förordnar ombud. Hellre ställa vi våra platser i kristidsnämnden till förfogande.»

Jag har icke varit i tillfälle att konstatera, huru kristidsnämnderna i övrigt reagerat, men så mycket är uppenbart att den nu ifrågavarande åtgärden med avseende å priskontrollens skärpning förstärkt irritationen bland allmänheten, om icke i och för sig så i varje fall tillsammans med priskontrollnämndens allmänna uppträdande, vilket understundom anses ha varit alltför bryskt och illa överensstämmande med de krav som måste ställas på nämnden, om den skall bibehålla förtroendet. På grund av den växande stämningen emot ett system, vilket alltmera uppfattas såsom ett obehörigt polisvälde i strid med våra administrativa traditioner, är det enligt min uppfattning nödvändigt att ett auktoritativt uttalande göres, vilket klarlägger situationen. Därvid bör också upptagas till prövning, huruvida de ändrade direktiven med avseende å prisombuden äro nödvändiga eller om det icke skulle kunna gå för sig att handhava prisövervakningen på sätt som skett hittills, intill dess den inom en icke alltför lång framtid kan helt avlägsnas.

På grund av vad sålunda anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet framställa följande frågor:

1. Äro de ändrade direktiven för utseende av prisombud nödvändiga och om så är fallet, av vilka skäl?
2. Ämnar herr statsrådet, därest ändringen av direktiven icke framstår såsom ofrånkomlig med hänsyn till läget och priskontrollens hittillsvarande uppgifter, snarast vidtaga åtgärder för att få ändringen upphävd?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.12 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 11 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Företogs jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av statsutskottet i dess memorial nr 287 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag höja den såsom villkor för statsbidrag till avlöning av kurator i abortförebyggande verksamhet fastställda minimilönen till att motsvara lönegraden A 15 civila avlöningsreglementet, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren avslagit Kungl. Maj:ts förslag i vad detsamma avser höjning av ifrågavarande minimilön.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja— 71;

Nej — 55.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 672, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 59 ja och 112 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 130 ja och 167 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med nej-propositionen.

Herr **talmannen** yttrade: Jag får meddela, att plenum kommer att hållas här i kammaren nästkommande lördag kl. 11 fm. Plenum beräknas därefter hållas nästkommande tisdag kl. 2 em. och onsdag i vanlig ordning. Andra kammaren kommer att ordna sitt arbete på liknande sätt.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 530, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 september 1943 (nr 691) om villkorlig frigivning; och

nr 531, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i strafflagen m. m.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Tjeckoslovakien.

Genom en den 14 september 1946 dagtecknad, till utrikesutskottet hänvisad proposition, nr 348, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollen över handels- och utrikesdepartementsärenden för den 25 juli 1946 och över handelsärenden för den 14 september 1946 samt med överlämnande av ett den 29 juli 1946 undertecknat protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Tjeckoslovakien, begärt riksdagens godkännande av sistberörda protokoll.

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet anfört:

»Under återopande av vad i ovannämnda statsrådsprotokoll anförts får utskottet, som icke funnit anledning till erinran mot ifrågavarande handelsöverenskommelse, efter att ha tagit del jämväl av de vid överenskommelsen fogade varuförteckningarna och inhämtat ytterligare upplysningar under ärendets förredragning, hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, meddela av Kungl. Maj:t begärt godkännande av det med propositionen överlämnade, den 29 juli 1946 undertecknade protokollet rörande varuutbytet mellan Sverige och Tjeckoslovakien.»

Herr **Domö**: Herr talman! Jag vill i korthet beröra några omständigheter i samband med våra handelsavtal. Jag har ingen anledning att framställa något särskilt yrkande i anledning av det föreliggande utlåtandet, men det förekommer i alla fall sådana förhållanden på handelsavtalsfronten, att det kan vara skäl att i detta sammanhang framhålla ett par synpunkter.

Det är naturligt, att det under den tid efter kriget, i vilken vi nu befinna oss, uppstår en mängd komplicerade handelsavtalsfrågor. Det blir därigenom ett mycket hopat arbete för den stab av förhandlare, som vi måste ha till förfogande för att kunna få till stånd avtal med olika länder. Våra förhandlare få en så stor arbetsbörda, att de lätt råka i den situationen, att de antingen måste handlägga ärendena väl fort och inte hinna få in tillräckligt utförliga och belysande uppgifter, eller också tvingas de att skjuta upp handläggningen av avtalsfrågorna alltför länge. Det senare medför den olägenheten, att riksdagen inte får tillfälle att granska de nya avtalen, förrän de redan äro klara och kanske till och med preliminärt varit i kraft en viss tid. Jag vill därför framhålla önskvärdheten av att frågan om nya handelsavtal anmäles i så god tid som möjligt till utrikesnämnden, så att riksdagens representanter i utrikesnämnden på ett tidigt stadium kunna ta ställning till saken. Det finns egentligen inga möjligheter att få till stånd ändringar i ett avtal, om förhandlingarna ha fortskridit så långt, att avtalet redan är färdigt och preliminärt varit i kraft en tid. Jag förstår, att det många gånger kan vara svårt att i tid hinna framlägga saken för utrikesnämnden, men jag vill i alla fall starkt understryka önskemålet, att utrikesnämnden under de tider av året, då riksdagen inte är samlad, får tillfälle att ta ståndpunkt till eventuella förslag till nya handelsavtal i så god tid, att utrikesnämnden icke kommer i efterhand.

En annan fråga är, om de personella krafter, som regeringen har till sitt förfogande, när det gäller att förhandla om handelsavtal, äro tillräckliga. Utrikesdepartementets stab är säkerligen skicklig och bra -- jag framställer ingen anmärkning på den punkten. Men det förefaller, som om den anhopning av avtalsfrågor, som har förekommit t. ex. under det sista året, har medfört så stor arbetsbörda för utrikesdepartementets tjänstemän, att det inte gärna har varit möjligt för dem att så grundligt, som det hade varit önskvärt, behandla alla de frågor, som höra samman med våra handelsavtal. Man gör enligt

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal m. m. (Forts.)
min mening en dålig besparing, om man har för knapp personal vid handläggning av så viktiga frågor som handelsförhandlingarna i regel gälla. Det är visserligen svårt att just nu få kvalificerad personal i tillräcklig omfattning. Kvar står i alla fall från min sida önskemålet, att regeringen allvarligt måtte överväga, huruvida den apparat, som nu står till regeringens förfogande, är tillräcklig för och kan bemästra de uppgifter, som uppstålla sig, när det gäller att tillfredsställande föra handelsavtalsförhandlingar.

Jag vill också framhålla ett annat önskemål, som jag tycker är ganska naturligt, nämligen att man bör anlita specialister även från den enskilda verksamheten på ett så tidigt stadium, att en allsidig belysning av frågorna kan föreligga, när man på allvar börjar förhandla. Det är viktigt att man i god tid och innan man binder sig har en så god överblick som möjligt över t. ex. prisförhållandena och hur utvecklingen därvidlag kan komma att bli såväl här hemma som i det land, med vilket vi skola träffa avtal. Annars kan man komma i den situationen, att man räknar med en viss export från Sverige och lämnar kredit för den, men att prisutvecklingen i det andra landet blir sådan, att vi inte därifrån kunna importera de varor som vi räknat med. Då komma vi i den situationen, att vi tvingas att lämna mycket större kredit till vår handelspartner än vad vi från början räknat med.

Allt detta, herr talman, gör att jag för min del vill framföra önskemålet, att regeringen måtte överväga möjligheterna att göra vår apparat för förhandlingar med främmande makter, när det gäller handelsavtal, så starkt som möjligt.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Det kan för mig inte vara annat än i hög grad angenämt att lyssna till ett sådant anförande som herr Domö hållit här.

Herr Domö har här på ett positivt sätt demonstrerat sitt intresse för det arbete, som utföres på handelsavtalsfronten. Han har tydligen — mer genom sin verksamhet i utrikesnämnden och utrikesutskottet än genom vad som förekommit i kamrarna — fått den uppfattningen, att vi visserligen ha mycket dugligt och skickligt folk i verksamhet för att sköta våra handelsförhandlingar och att dessa personer arbeta mycket hårt, men att vi ändå under nuvarande påfrestande förhållanden skulle behöva en förstärkning av personalen för denna uppgift.

Vad gäller själva den saken, kan jag blott understryka de synpunkter, som herr Domö har framfört. Det är en kolossalt tung arbetsbörda, som nu ligger på de myndigheters och tjänstemäns axlar, som skola förbereda och genomföra våra handelsavtalsförhandlingar. Vi ha ofta handelsförhandlingar i gång med flera länder samtidigt, t. ex. för närvarande med Belgien och Polen. Vi ha nyligen slutfört förhandlingarna med Holland och stå inför förhandlingar med Rumänien och många andra länder. Detta extraordinära läge medför givetvis svåra påfrestningar för de personer som sköta förhandlingarna. De tjänstemän, som det här gäller, ha från cheferna ned till de yngsta medarbetarna en mycket lång arbetsdag. De äro ofta i verksamhet från tidigt på morgonen till sent på natten.

Såsom herr Domö för övrigt själv framhöll, är det emellertid med hänsyn till de nuvarande förhållandena, som vi väl i alla fall hoppas kunna betrakta såsom tillfälliga, inte så lätt att utöka personalen. Det är helt enkelt inte så gott om duktigt folk. Därtill kommer, att det här krävs inte bara stor duglighet utan även träning i detta speciella yrkesarbete. Det är därför inte lätt att hastigt kunna utvidga den apparat som finns.

Vad speciellt gäller handelsavdelningen inom utrikesdepartementet, vill jag

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal m. m. (Forts.)

fästa uppmärksamheten på att en viss utvidgning dock redan har skett. Vi ha numera inte bara en, utan två avdelningschefer för handelsavdelningen. Dessutom ha vi friställt förre statssekreteraren i finansdepartementet, för att han skall tjänstgöra såsom finansiell och handelspolitisk rådgivare åt regeringen. Det innebär en väsentlig utvidgning i toppen av organisationen. Även om jag inte är beredd att lämna siffror, tror jag, att det också har skett en viss personalförstärkning i övrigt på avdelningen. Regeringen har i varje fall fortfarande sin uppmärksamhet fäst på denna sak. Det är möjligt, att vi kunna bli tvungna att göra en ytterligare utvidgning. Då är det tacknämligt, betonar jag, för den, som svarar för handelspolitiken inom regeringen, att möta denna så att säga frivilligt gjorda deklaration, att man från riksdagens sida skall visa förståelse, om det kommer en begäran om personalförstärkning med därav följande utgiftsstegring för detta ändamål. Jag hoppas, att herr Domö härvidlag har talat inte bara för sig själv utan även för sitt parti och måhända för hela kam-maren.

Herr Domö tog upp ett par synpunkter något utanför detta allmänna problem, vilka jag också skall beröra i ett kort genmäle.

Herr Domö önskade, att även den enskilda affärsverksamhetens representanter på ett tidigt stadium skola inkopplas i förberedelserna för handelsförhandlingar med främmande länder. Det är precis den linje, efter vilken vi arbeta. Vid förberedandet av handelsförhandlingar med främmande land tillgår det ju så, att handelskommissionen av mig får i uppdrag att verkställa utredning om våra import- och exportmöjligheter och de önskemål ur svensk synpunkt som kunna förefinnas. Handelskommissionen gör så en utredning och står därvid inte bara i förbindelse med de olika kriskommissionerna och införskaffar utlåtanden från dem, utan har också kontakt med den privata näringsverksamhetens olika organisationer. På grundval av det framkomna materialet utarbetas sedermera de direktiv, efter vilka våra handelsavtalsförhandlare arbeta. Till förhandlingarna — som vi väl äro överens om i princip böra utgöras av statens högtbetrodda ämbetsmän — knytes i allmänhet en krets av experter, som oftast väljas inom kommissionerna, men som vanligen äro privata näringsidkare och som ha ett förmedla den kunskap och de synpunkter som kunna finnas på det hållet. Jag har den känslan, att denna apparat fungerar väl och att den även förmedlar det inflytande från den privata näringsverksamheten, som herr Domö anser vara önskvärt.

Herr Domö var också inne på frågan, huruvida våra handelsavtal inte kunna träffas något tidigare, så att en mera sorgfällig behandling kan äga rum, innan de provisoriskt sättas i kraft. Herr Domö syftade därvid närmast på att få avtalen behandlade i riksdagen. Den grundläggande orsaken till svårigheterna på denna punkt är ju, att vi måste träffa avtal på mycket kort sikt, i bästa fall på två år, men vanligen på ett och ofta kanske blott på ett halvt år. Anledningen härtill är det krisläge, vari inte minst vår världsdelns handel, men överhuvud taget hela den internationella handeln befinner sig. Därom råder säkerligen ingen meningsskiljaktighet mellan herr Domö och mig. Det är uppenbart, att just det faktum, att vi oavbrutet måste träffa kortsiktiga avtal med de olika länderna, är en grundläggande orsak till att arbetsbördan för våra förhandlare blir så stor. Det medför också att avtalen, om de skola göras så bra som de böra vara, icke kunna ställas i ordning fortare än att det är nödvändigt att nästan ögonblickligen sätta dem i kraft, åtminstone provisoriskt. Vi ha dessa kortvariga avtal just för att kunna anpassa de regler, som gälla mellan staterna för handeln, så smidigt som möjligt till de faktiskt existerande och ständigt föränderliga förhållandena. Det ligger i sakens natur, att vi inte kunna förhandla ett halvt år i förväg om det halvårsavtal, som skall gälla längre fram.

Ang. riksdagens medverkan vid slutande av handelsavtal m. m. (Forts.)

En annan svårighet vid våra förhandlingar till nästa år har varit, att vi inte ha varit på det klara med hur vår trävaruexport kommer att gestalta sig under nästa år. Först helt nyligen ha vi fått så goda informationer om hur det kommer att ställa sig med vår pappersmasse- och pappersproduktion under nästa år, att vi kunna fråda i fruktbara handelsförhandlingar.

Jag har med dessa ord velat exemplifiera de skiftande förhållanden som tvinga oss att sluta kortfristiga avtal och att träffa dessa avtal genom förhandlingar som föras mycket sent och ibland t. o. m. omedelbart innan avtalet måste sättas i kraft. Det ligger så att säga i sakens natur.

Det har emellertid varit en bestämd politik från min sida — även om jag är medveten om att jag därvidlag kan kritiseras från synpunkten av den tradition, som herr Domö en gång var i tillfälle att såsom regeringsledamot försvara — att handelsavtal, utöver vad som föreskrives i regeringsformen, i största utsträckning skola framläggas för riksdagen. Detta är dock, tillåter jag mig konstatera, en ganska märklig princip. I Danmark eller Norge t. ex. går regeringen inte till väga på detta sätt, och man skulle där aldrig kunna tänka sig att lägga fram sådana här kortsiktiga handelsavtal för riksdagen.

En konsekvens har då blivit, att regeringen här för att inte lädera viktiga statsintressen och ekonomiska hänsyn helt enkelt har varit tvungen att sätta avtalen i kraft, åtminstone provisoriskt, innan de ha kunnat prövas av riksdagen. Visserligen kvarstår den möjlighet, som herr Domö påpekat, nämligen att regeringen, innan den beslutar att sätta ett dylikt avtal provisoriskt i kraft, som sedan framlägges för riksdagen och i efterhand kommer till prövning, skulle kunna föredra avtalet inför utrikesnämnden. För min del är jag också beredd att på den punkten ytterligare verka för att riksdagens kontroll blir skärpt. Jag vill emellertid bara göra den reflexionen, att för den händelse regeringen har träffat ett avtal och vi just hålla på med att skriva en proposition, som riksdagsmännen kunna få läsa om några dagar, är jag inte övertygad om att utrikesnämnden, när det gäller ett relativt obetydligt avtal på kort sikt reglerande en mycket liten del av vår internationella handel, skulle vara så förtjust över att bli sammankallad bara för att höra de magra data, som utrikesnämndens ledamöter i alla fall inom några dagar kunna läsa i propositionen. Men herr Domös propos på denna punkt skall bli föremål för sympatiskt övervägande.

Herr Domö var även inne på en speciell fråga, ehuru jag inte riktigt förstod, varthän han syftade. Han påpekade, att en av de osäkra punkterna i våra handelsförbindelser med främmande länder är prisförhållandena och, jag skulle vilja tillägga, prisförhållandenas utveckling, ty priserna i andra länder och kanske även i vårt land bruka efter några månader ingalunda stå kvar på samma nivå, på vilken de befunno sig, medan vi förhandlade. På grund härav äro vi också mycket angelägna att införskaffa upplysningar om prisförhållandena och prisutvecklingen i främmande länder. Prisfrågorna diskuteras praktiskt taget alltid vid våra handelsförhandlingar. Det finns numera alltid en representant för priskontrollnämnden med för att förstärka den expertis i prisfrågor, som våra handelsförhandlare böra ha tillgång till. I enstaka fall har också — såsom det är herr Domö väl bekant — uppgörelse träffats om priserna på export- och importvaror, om inte i vederbörande handelsavtal så i alla händelser i anslutning till detsamma. För min del är jag emellertid rädd för att alltför mycket dra in prisfrågorna i avtalsförhandlingarna. Jag är i varje fall motståndare till att i större utsträckning fixera priser i handelsavtalen. Därigenom skulle vi nämligen blott förstärka de bilaterala inslagen i vår handelspolitik, något som jag personligen önskar motarbeta. Vi kunna blott reflektera på en dylik metod, när det föreligger tvingande skäl därtill.

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)

Herr **Sandler**: Herr talman! Jag kan även från utrikesutskottets erfarenheter vitsorda de personalsvårigheter, som här ha förts på tal. Det har exempelvis förekommit vid flera tillfällen, att det har varit svårigheter för utrikesutskottet att på grund av de ständigt fortgående förhandlingarna få disponera personal från utrikesdepartementet för föredragning av olika frågor.

Jag har emellertid, herr talman, närmast begärt ordet för att lämna kammaren en upplysning. I ett av utrikesutskottet justerat men ännu inte i kammaren bordlagt utlåtande, som handlar om det franska handelsavtalet, gör utskottet i sin helhet ett uttalande rörande planering av förhandlingsarbetet. Jag måste säga, att jag är överraskad över att herr Domö upptar dessa frågor till diskussion i kammaren vid detta tillfälle, då herr Domö lika väl som alla övriga ledamöter av utskottet vet, att ett enhälligt uttalande ifrån utskottets sida redan föreligger justerat och kommer under kammarens behandling vid nästa plenum. För min del skulle jag ha funnit det vara mera ändamålsenligt att till grundval för denna diskussion ta det uttalande, som utskottet har gjort angående dessa förhandlingsfrågor.

Jag har velat lämna kammaren denna upplysning och önskar för min del inte föregripa den behandling, som kammaren må kunna finna anledning till att företaga på basis av det uttalande, som utskottet i sin helhet gör i anslutning till det franska avtalet.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets yrkande.

Herr **Herlitz**: Herr talman! Jag begärde ordet, innan herr Sandler hade lämnat de upplysningar, som han nu har gett kammaren, och jag anser mig trots dem oförhindrad att säga ett par ord med anledning av herr handelsministerns uttalande.

Jag är för min del av den meningen, att det viktigaste med avseende på våra traktatfrågors behandling numera är att fasthålla, att utrikesnämnden i möjligaste mån bör få tillfälle att följa deras behandling, medan riksdagsbehandlingen däremot med nödvändighet blir något mer eller mindre formellt. Under sådana förhållanden var det för mig en missräkning, att herr statsrådet med avseende på utrikesnämndens medverkan vid traktatfrågors behandling icke ansåg sig kunna gå längre än att han sade sig vilja verka för att utrikesnämnden i möjligaste mån skall få tillfälle att, sedan — märk väl *sedan* — ett avtal har blivit träffat, yttra sig om detsamma.

Jag ber att få understryka, herr talman, hur långt vi numera ha avlägsnat oss från det sätt att se på dessa ärenden som tillämpades för omkring femton år sedan. Den Lindmanska regeringen utsattes då för ett ganska kraftigt angrepp från konstitutionsutskottet, därför att den inte hade sört för att en viss traktatfråga — jag har inte friskat upp minnet i fråga om vilken traktat det gällde — hade blivit förelagd utrikesnämnden redan under förhandlingsstadiet. Man underströk den gången, att då regeringsformen fordrar utrikesnämndens hörande *före* avgörandet, betyder det, att utrikesnämnden skall få tillfälle att göra sin röst hörd, *innan* avtalet ingås; detta betraktades då som en väsentlig princip. Vi ha, såsom vi också fingo höra under debatten om rysslandsavtalet, då utrikesnämndens medverkan ju diskuterades på ett ganska intressant sätt, avlägsnat oss mycket långt ifrån denna ståndpunkt i fråga om nödvändigheten av utrikesnämndens hörande även under förhandlingsstadiet, när herr statsrådet Myrdal nu är tveksam, huruvida det lämpligen kan beredas tillfälle att höra utrikesnämnden ens då avtalet är träffat.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag beklagar livligt att min gamle vän professor Herlitz här bygger hela sin framställning på ett alldeles uppen-

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)
bart missförstånd. Vad herr Domö satte i fråga — om jag förstod honom rätt — var att man, när ett avtalsförslag framkommit, som skall framläggas för riksdagen, men det av olika skäl är nödvändigt att provisoriskt sätta det i kraft, skulle höra utrikesnämnden, innan detta sker. Inte heller jag menade att det skulle ske efteråt, som herr Herlitz utgick från. Det är ju möjligt att han efter denna upplysning också tycker, att han svävade litet för långt, när han tog mitt yttrande som ett exempel på hur långt vi kommit på det sluttande planet.

Jag skall även tillåta mig påpeka att de avtal, som vi här diskutera, till stor del icke äro av den betydelse eller i övrigt ha den karaktär, att regeringen i och för sig skulle vara skyldig att framlägga dem för riksdagen. Jag påpekade att — något som herr Herlitz såsom professor i statskunskap mycket väl känner till — det i flertalet länder inte hör till den parlamentariska representationens arbetsuppgifter att syssla ens med viktiga handelsavtal.

Nu har det varit min ståndpunkt, att när handelspolitiken blir så betydelsefull för hela vårt ekonomiska liv som den håller på att bli, så vore det önskvärt att stimulera intresset för handelspolitiska frågor i riksdagen och att mera få riksdagens ledamöter med i behandlingen av dessa handelsfrågor genom att följa principen att framlägga alla avtal, stora och små, för riksdagen, även om regeringsformen icke uttryckligen kräver det. När det emellertid gäller dessa mycket kortsiktiga avtal, som omedelbart måste sättas i kraft, hade jag tänkt mig — det medger jag — att utrikesnämnden skulle känna sig obehörigt besvärad, ifall man inkallade den bara för att lämna informationer om ett avtal, som inom ett par, tre dagar skulle föreligga i tryckt skick och kunna bli föremål för riksdagens prövning.

Missförståndet låg däri, att herr Herlitz trodde att jag menade, att man borde höra utrikesnämnden om saker och ting, sedan de hade blivit avgjorda. Praxis har, herr Herlitz, i många år och särskilt under kriget varit ännu värre, nämligen att inte bara de obetydliga avtalen, utan även mycket viktiga sådana ingåtts utan hörande vare sig före eller efter av vare sig riksdagen eller utrikesnämnden; och man har nog ibland haft den känslan, att så skett även när det icke varit alldeles nödvändigt.

Herr **Herlitz** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag tror inte det föreligger något missförstånd alls. Frågan gäller nämligen, huruvida utrikesnämnden skall sättas i tillfälle att yttra sig på det stadium, då överenskommelse om avtalet har ingåtts mellan regeringarna, men innan avtalet har trätt i kraft, och det var detta jag talade om. Vad jag i anslutning därtill ville framhålla var bara nödvändigheten av att utrikesnämndens medverkan påkallas under ett mycket tidigare skede.

Jag vill än en gång understryka, att jag värderar herr handelsministerns intresse för att, såsom han framhåller, underställa avtalen riksdagens prövning. Men jag nödgas med realiteterna för ögonen säga, att riksdagsbehandlingen av traktatfrågor — såsom vi alla veta — ändå inte leder till någonting, därför att avtalen redan befinna sig på ett sådant stadium, att vi ingenting kunna göra. Jag måste därför bekänna att jag mindre ser till dessa formaliteter, som riksdagsbehandlingen ändå innebär, än till de realiteter, som otvivelaktigt skulle kunna ligga i en effektiv medverkan från utrikesnämndens sida under förhandlingarnas gång, vid meddelandet av instruktioner åt förhandlare o. s. v.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Vad jag sade var, att jag mycket väl kunde tänka mig ett extra sammanträde med utrikesnämnden, innan man

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)

satte ett avtal provisoriskt i kraft, och jag förstår nu bättre herr Herlitz' missförstånd: jag menar självfallet att detta sammanträde skulle äga rum, innan regeringen för sin del hade godkänt avtalet.

Huruvida man skulle kunna inkoppla utrikesnämnden i ett ännu tidigare skede av förhandlingsarbetet, då man lämnar direktiv till förhandlare o. s. v., är en fråga, som jag tror är betydligt mera vidlyftig än herr Herlitz riktigt har satt sig in i. I det parlamentariska systemet ligger ju, att det måste finnas en regering som kan förhandla, även om folkrepresentationen sedan skall taga ståndpunkt till det förhandlingsresultat, som regeringen uppnår.

För övrigt delar jag icke herr Herlitz mening — jag vet inte vad den bygger på — att riksdagens behandling av traktatfrågor är ytlig och tydligen inte skulle kunna stå sig vid en jämförelse med den behandling, som skulle kunna ske i utrikesnämnden. Jag har den erfarenheten av och kunskapen om hur vårt utrikesutskott för närvarande arbetar under sin högt förtjänte ordförande att jag tror, att utrikesnämndens ledamöter såsom utskott under herr Sänders ordförandeskap arbeta minst lika effektivt som utrikesnämnden under Hans Majestäts ordförandeskap.

Herr André: Herr talman! I likhet med herr Herlitz reagerade jag något mot vissa mycket generella utfalanden, som förekommo i statsrådet Myrdals första inlägg.

Jag vill först och främst säga, att när statsrådet Myrdal hänvisar till praxis i främmande länder, så är det i detta sammanhang fullständigt irrelevant. Vi rätta oss icke efter praxis i främmande länder, när vi i våra egna grundlagar ha bestämda föreskrifter att gå efter.

Vad sedan beträffar riksdagens och regeringens förhållande till varandra i handelspolitiska frågor, så framhöll statsrådet Myrdal, att det var »min» politik och »min» princip att gestalta detta samarbete så väl och så intimt som möjligt. Det är sådana egocentriska formuleringar som vi äro vana vid att finna hos statsrådet Myrdal och som man kanske inte bör fästa allt för mycket avseende vid. Jag erinrar mig att statsrådet Myrdal även den gången, då det ryska handelsavtalet var godkänt genom en överenskommelse mellan de bägge regeringarna — naturligtvis med förbehåll från svensk sida för riksdagens godkännande — deklarerade att det var en seger för hans »personliga» politik. Men när sedan saken skulle diskuteras här i kamrarna, var ingen mera angelägen att krypa bakom samlingsregeringen än just statsrådet Myrdal; då hade han mottagit ett arv från samlingsregeringen, som han måste föra i land. Därför behöver man kanske inte heller denna gång räkna med att det ligger så förfärligt mycket i detta »min» och »min».

Emellertid tycks det vara nödvändigt att erinra om att regeringsformen innehåller bestämda föreskrifter rörande handläggningen av dessa ärenden; där finnas klara bestämmelser om hur förhållandet mellan regering och riksdag skall gestalta sig när det gäller handelspolitiska och utrikespolitiska frågor av större vikt, och där finnas även bestämda föreskrifter om förhållandet mellan utrikesnämnd och regering när det gäller dessa ting. Det torde inte vara alldeles opåkallat att i detta sammanhang påminna om vad våra grundlagar härvidlag föreskriva.

I fråga om förhållandet mellan riksdagen och regeringen står i regeringsformen § 12 följande — och jag vill fästa herr statsrådets uppmärksamhet på att detta är en formulering, som inte bara gäller de mera långsiktiga avtalen, utan också provisoriska avtal: »Sådan överenskommelse» — d. v. s. överenskommelse med främmande makt — »skall, där den angår fråga, som riksdagen enligt denna regeringsform äger allena eller med Konungen avgöra, eller, utan att angå

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.) sådan fråga, är av större vikt, framläggas för riksdagen till godkännande; och skall i överenskommelsen intagas förbehåll, varigenom dess giltighet göres beroende av riksdagens bifall.» Det är alltså regeringens skyldighet att, så snart ett avtal berör vad som ordinarie hör under riksdagens domvärjo och faller inom dess kompetens eller eljest är av större vikt, underställa riksdagen avtalet i och för godkännande. Den saken är fullständigt klar. Nu yttrar jag mig inte om de här föreliggande avtalen — jag har inte studerat dem så noga — utan jag riktar mig mot de mycket generella uttalanden, som gjordes av statsrådet Myrdal och som inte bara hade sin adress till de nu föreliggande avtalen.

Vad sedan beträffar frågan om förhållandet mellan utrikesnämnden och regeringen, så vill jag erinra om vad som står skrivet i regeringsformen § 54: »Rådplägning med denna utrikesnämnd bör i alla utrikesärenden av större vikt äga rum före avgörandet.» Om man vill se reellt på saken, måste man konstatera, att detta avgörande ofta faller redan på det stadium, då regeringen ger instruktioner till sina förhandlare med den ena eller andra makten, ty därigenom binder sig regeringen icke sällan på ett avgörande sätt. Och riksdagen kan sedan av politiska eller andra skäl vara förhindrad att intaga en annan ståndpunkt än regeringen. Om denna bestämmelse i § 54 skall få en real innebörd — och det är väl ändå meningen — så måste regeringen när det gäller viktigare instruktioner av denna art sätta sig i förbindelse med utrikesnämnden före instruktionernas avfattande. Jag vill verkligen rikta den frågan till statsrådet Myrdal, om statsrådet före utfärdandet av instruktionerna åt våra förhandlare med Ryssland och dess regering om det svensk-ryska handelsavtalet hade en sådan kontakt med utrikesnämnden, som enligt mitt förmenande bör äga rum, om denna § 54 läses rätt.

Det torde inte vara obefogat att påminna om dessa bestämmelser. Jag har mer än en gång under samlingsregeringens tid och vid andra tillfällen varit angelägen om att hävda riksdagens intressen gentemot regeringen. Jag tror att det är nödvändigt att i det svenska statsskicket upprätthålla en viss balans mellan regering och riksdag. Det är med tanke härpå som jag har tillåtit mig att ställa denna fråga till statsrådet Myrdal och göra den allmänna deklARATION, som jag här har gjort.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag beklagar den förra delen av herr Andréns anförande. Jag måste bestrida att användningen av ordet »min» i ett sammanhang, som jag strax skall komma till, hade någonting att göra med en egocentrisk inställning. Att jag, när det svensk-ryska handelsavtalet var slutet, skulle ha yttrat, att jag ansåg det som en seger för min personliga politik, är ett helt apokryfiskt citat. Jag vet inte, varifrån herr Andréns har fått detta. Det stämmer absolut inte med någonting i min inställning, och jag kan inte ha fällt ett sådant yttrande. Jag vet inte, varför det kom upp här.

Herr Andréns läste upp för oss en välkänd paragraf i grundlagen, enligt vilken — om jag håller mig till det som här är aktuellt — avtalsfrågor av större vikt skola framläggas för riksdagen. Han gjorde det möjligt att fortsätta sin argumentering utifrån denna paragraf genom att skjuta in en parentes, där han älskvärt och ogenerat talade om för oss alla, att han inte har varit i tillfälle att studera de särskilda avtal, som här föreligga för diskussion, och att han inte tänker speciellt på dem, utan på mera doktorala och magistrala och professorliga frågor.

Här kan jag måhända förklara, varför jag använde ordet »min» och varför det inte innebar någon som helst egocentricitet. Jag framhöll nämligen att det hade varit mig angeläget — mig såsom den som bär det konstitutionella ansvaret för handelsavtalen — att gå utöver regeringsformens föreskrifter och

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)
förelägga riksdagen icke bara avtalsfrågor, som äro av större vikt eller som eljest falla inom riksdagens domvärjo, utan praktiskt taget alla handelsavtal vi ingå, oavsett hur kortsiktiga de äro och oavsett att de kanske icke kunna anses ha den vikten. I själva verket äro många av de handelsavtal, som nu framläggas för riksdagen, inte av annan natur än att den reglering av utrikeshandeln, som de innebära, skulle kunna verkställas av de regeringen underordnade kommissionerna utan något särskilt beslut alls, bara enligt de instruktioner och befogenheter som kommissionerna ha. Det har emellertid varit mig — och jag tillåter mig att använda det ordet, därför att jag härvidlag haft att göra ett personligt ståndpunktstagande — angeläget att följa denna andra princip, d. v. s. att framlägga alla handelsavtal för riksdagen, oavsett om de äro så kvalificerade som regeringsformen förutsätter; och skälet till detta har jag förut angivit.

Herr Andrén kom in på en helt annan fråga än den som här har rests, då han talade om huruvida utrikesnämnden bör höras, innan våra handelsförhandlare få sina instruktioner. Ja, jag föreställer mig att ifall herr Andrén ville nedlåta sig att studera de små avtal, som nu äro föremål för kammarens behandling, så skulle han knappast vilja göra gällande, att instruktionerna i dessa fall skulle vara av den karaktär eller gälla frågor av den vikt, att de borde föras inför utrikesnämnden. Det kan ligga annorlunda till då det gäller förhandlingar av större vikt — det vill jag ge herr Andrén rätt i — och den saken har jag i ett annat sammanhang haft tillfälle att uttala mig om.

Till herr Andrén såsom statsvetenskapsman skulle jag emellertid vilja i all älskvärdhet ställa en fråga, och jag förutsätter inte alls, vad han än kommer att svara mig, någon särskild egocentricitet från hans sida, om han meddelar oss *sin* mening: måste inte vår demokratiska regeringsform, i den mycket besvärliga värld, som vi nu leva i, där vi, för att tala med herr Domö, måste spänna våra krafter till det yttersta för att reglera handelsförbindelserna med olika länder, göra det möjligt för en regering att förhandla och preliminärt sluta sådana avtal — och detta skulle jag vilja säga även rent allmänt, fastän det naturligtvis särskilt gäller under förhållanden ute i världen sådana som de nuvarande — varefter det dock givetvis skall ankomma på folkrepresentationen, på riksdagen, att granska och pröva och även att underkänna avtalen? Det måste ligga något i denna arbetsfördelning mellan den första och den andra statsmakten, som man alltid har utgått ifrån, då man diskuterat demokratiens principer. Det ligger ju en fara i att låta riksdagen och dess organ taga alltför stor befattning med vad man i andra länder kallar för statens exekutiva funktioner; jag tror att det i hög grad kan vara till skada ur synpunkter av just de effektivitetsproblem, som herr Andréns partiledare herr Domö förde på tal och som voro ursprunget till denna debatt. Jag vill också påpeka, att så, som förhållandena nu gestalta sig, skulle en dylik ordning väsentligt försvåra våra handelsförbindelser med främmande länder.

Det är endast i fråga om de små handelsavtalen som jag har ifrågasatt att jag gjort en självständig insats; regeln skall vara att både små och stora handelsavtal skola framläggas för riksdagen, även om regeringsformen inte kräver det. Å andra sidan vill jag understryka, att detta förfarande i vissa fall måhända begränsar regeringens möjligheter att sluta fördelaktiga handelsavtal med olika länder. Med detta förfarande följer nämligen, att alla våra handelsavtal bli offentliga. För oss betyder detta mycket litet, eftersom det är ytterst få saker i vår handelspolitik, som icke kunna öppet framläggas inför hela världen. Men såsom förhållandena gestalta sig utomlands, finns det länder som tycka att vi, om jag så får säga, därigenom kanske trüda deras rätt litet för nära. I alla händelser kanske de inte äro beredda att träffa för oss så för-

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)
delaktiga överenskommelser, som de under en annan ordning i detta hänseende skulle vara villiga till.

När jag pekade på praxis i andra länder, var det ingalunda, såsom herr Andrén insinuerade — och varför skulle han vilja göra det? — därför att jag skulle önska framhålla någon främmande praxis såsom mönster för hur vi här i landet skola ordna dessa förhållanden. Om herr Andrén hade funderat litet närmare över saken, skulle han ha funnit att detta så mycket mindre kunde ha varit min avsikt som jag just förklarade, att vi gå den motsatta vägen, i det att jag för riksdagens prövning framlägger avtal även i sådana fall, där regeringsformen icke förutsätter att det skall ske — vilket var min lilla insats, som jag gärna ville ha framhållen utan att därför behöva bli beskylld av en kammarkollega för stor egocentricitet.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr Andrén, som yttrade: Herr talman! Såsom kammarens ledamöter torde observera, gjorde statsrådet Myrdal vissa ganska generellt formulerade anmärkningar, och det var dem jag tog till utgångspunkt för min kritik.

Nu har statsrådet Myrdal gjort gällande, att jag här har diskuterat doktrinala och magistrala frågor, och man kan måhända säga att det är fallet, eftersom statsrådet — som också är professor — från början är den, som har upp-tagit dessa frågor till diskussion.

Men jag vill tillägga, att om det inte är möjligt att föra handelsförhandlingarna på grundval av de bestämmelser, som finnas i våra grundlagar, så är det regeringens skyldighet att tillse, att dessa grundlagar bli ändrade, innan regeringen tillämpar en annan praxis. Och på den punkten har regeringen ännu icke vidtagit några åtgärder som utvisa, att den har funnit de nuvarande bestämmelserna otillämpliga.

Jag ställde också en särskild, konkret fråga till statsrådet Myrdal beträffande det svensk-ryska handelsavtalet. På den frågan fick jag icke något svar, och jag tillåter mig därför att erinra herr statsrådet om den fråga jag framställde.

Det kunde vara mycket att tillägga i detta sammanhang. Men det får kanske för denna gång vara tillräckligt med detta.

Herr statsrådet Myrdal: Herr talman! Jag vill erinra herr Andrén därom, att i den debatt, som rörde rysslandsavtalet, förklarade i ett sammanhang utrikesministern och i ett annat sammanhang jag, att vi menade att det väl kan ifrågasättas att denna fråga borde ha lagts fram för utrikesnämnden. Varför tar herr Andrén då upp denna sak nu, ännu en gång?

Jag förstår för övrigt inte, hur tydligt man skall tala för att få en professor att begripa vad man menar. Herr Andrén säger, att för den händelse det finns mycket starka skäl för att handelsavtalsfrågor skola kunna handläggas på ett annat sätt än regeringsformen föreskriver, skall man ändra regeringsformen. Utgångspunkten för denna anmärkning var tydligen mitt påpekande, att den politik från regeringens sida, som går ut på att, utöver vad regeringsformen föreskriver, även små och mindre betydelsefulla avtal skola läggas fram på riksdagens bord, kanske kostar oss litet, eftersom i vissa fall andra länder inte önska den publicitet kring ett sådant litet handelsavtal, som därigenom uppkommer. Men detta, att vi till och med sträcka oss längre än vad regeringsformen föreskriver i detta hänseende, visar ju att vi äro beredda att betala det priset. Därför finns det ingen som helst anledning till den reflexionen, att vi skulle behöva ändra grundlagen.

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)

Herr **Andrén** erhöll ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Mitt genmäle till herr statsrådet Myrdal skall bli mycket kort. Jag vill bara säga, att han gör sig skyldig till ett besynnerligt misstag, när han inbillar sig att ett meddelande till utrikesnämnden behöver innebära någonting av publicitet.

Herr **Domö**: Herr talman! Jag vill först i anledning av herr Sändlers uttalande ge den förklaringen, att jag tyvärr på grund av resa inte var närvarande, när det utskottsutlåtande justerades, som herr Sandler talade om. Det är mycket möjligt att jag i annat fall skulle ha knutit mina uttalanden om nödvändigheten av att ha tillräcklig arbetskraft för avtalsförhandlingar m. m. till det utlåtandet.

Jag var emellertid också ganska angelägen om att, när jag fann att herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet var närvarande här, få tillfälle att höra hans uppfattning om saken; det är tyvärr så, herr talman, att i första kammaren ha vi inte äran att se statsråden så mycket, när det pågår debatt i något ämne parallellt i båda kamrarna, och jag skall därför säga ett par ord till.

Orsaken till att jag är så angelägen att få denna fråga om effektiviteten hos den arbetskraft, som sköter avtalsförhandlingarna, prövad av regeringen, är den bestämda känsla jag har, att vi nu äro i ett läge där det är ytterst viktigt att handelsförhandlingarna föras av skicklig och tillräcklig personal. Det blir annars lätt så, att avtal komma till i trötthetens tecken, och den tid vi leva i nu — jag ber att få rikta just detta uttalande till statsrådet Myrdal — kräver sannerligen hård hand när det gäller avtalsförhandlingar. Det får inte vara så, att brist på personal, eller trötthet hos personalen, kanske dikterar utgången av en förhandling. Det är nödvändigt att försöka ha överblick över alla de förhållanden, som höra ihop med ett handelsavtal, och givetvis även, som jag tillät mig uttrycka det, utvecklingen av prislägena i respektive länder. Något värdeomdöme om de handelsavtal, som träffats under senare tid, vill jag icke ge i detta sammanhang.

Jag vill tillåta mig, herr statsrådet Myrdal, att göra en fråga, som har med handelsavtal att göra men som kanske ligger mera utanför den här debatten än det resonemang jag nyss förde. Vi ha ju många gånger fått höra ganska överraskande uttalanden av herr statsrådet Myrdal, och jag läste här-omdagen om ett uttalande av honom i Nationalekonomiska föreningen, där det viftades med importreglering, såvitt jag läst rätt. Jag skulle därför gärna vilja höra något närmare av herr statsrådet om den saken och få veta, om det är fråga om en sådan där överraskande handelspolitisk framstöt, som vi ibland få kunskap om via tidningarna i stället för uttalanden i eller förslag till riksdagen.

Herr **Sandler**: Herr talman! Herr Domö har ju nu förklarat, varför denna överraskande diskussion har kommit nu — det har inte förekommit ett ord om utrikesutskottets utlåtande angående handelsavtalet med Tjeckoslovakien i denna debatt.

Det är alldeles riktigt, att herr Domö inte var närvarande, när det utlåtande, som jag citerade, justerades. Herr Domö har emellertid deltagit i det beslut som fattades beträffande det franska avtalet, och det förvånar mig mycket, om herr Domö skulle vara i obekantskap med den avsikt, som utskottet hade redan då det fattade beslutet, nämligen att till detta avtal, som är det största av de tre, som äro aktuella i dessa dagar, knyta ett uttalande angående förhandlingsarbetet.

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)

Eftersom detta utlåtande är justerat och mycket snart kommer på kammarens bord, kan det ju inte finnas anledning att undanhålla kammaren innehållet i det uttalande som utskottet där gör. Där heter det beträffande det franska avtalet och beträffande de avtal som behandlas vid dagens riksdagsplenium: »De varuutbytesavtal, som underställts riksdagen genom denna proposition samt genom propositionerna nr 348 och 349,» — det är de som behandlas i dag — »ha provisoriskt varit i kraft sedan den 1 juli, respektive den 1 augusti 1946. Härtill giva de förhandenvarande omständigheterna tillräcklig förklaring. Med avseende å handläggningen hädanefter av de handelspolitiska ärendena vill utskottet framhålla, att det förberedande förhandlingsarbetet bör i all den utsträckning, som är möjlig, så planeras och bedrivas å svensk sida, att handelsavtal, som finnas böra föreläggas riksdagen, kunna vara av riksdagen granskade före deras ikraftträdande.»

Jag medger att det är mycket ovanligt att behöva föredraga ett utlåtande i förväg på det här sättet, men i detta fall må den omständigheten utgöra en förklaring, att hela denna diskussion ju har kommit i förväg. Kammaren förstår ju, då jag har läst upp detta, hur naturligt det skulle vara, om denna diskussion hade kommit att föras på basis av ett uttalande, som ett enhälligt utrikesutskott hade gjort efter överläggning. Det är mycket betecknande, att även i andra kammaren en diskussion har tagits upp på denna punkt utan att man har avvaktat behandlingen av det franska avtalet.

Jag skall nu gå över till de mera allmänna resonemang som här ha förts. Det är naturligtvis flera än de herrar, vilka här ha yttrat sig, som ha kännedom om vad regeringsformen och riksdagsordningen föreskriva beträffande behandlingen av avtal med främmande makt och som också ha ett minne av hur det har varit i dessa stycken under de sista åren. Vi äro alla medvetna om att grundlagens bestämmelser voro exakt desamma under hela krigstiden som de äro nu, och vi veta alla att grundlagens bestämmelser då voro så att säga ställda åt sidan. Mycket stora avtal — jag tänker exempelvis på de upprepade handelsuppgörelserna med Tyskland — voro icke ens föredragna i utrikesnämnden, utan denna fick kännedom om dem i efterhand, och än mindre var det tal om att de skulle läggas fram för riksdagen. Jag vill erinra kammaren därom, att det var mycket tyst och stilla om dessa ting i riksdagen under dessa år. Det är ett helt annat kurage man har i fråga om de anspråk, som nu ställas på att regeringen skall lägga fram saker och ting för riksdagen. Jag tror att det är i sin ordning att kammaren erinrar sig, hur beskedlig den själv var under den tiden.

Nu har det under föregående riksdag skett en långsam återgång från det laglösa tillstånd, vilket rådde på detta område under krigstiden, av orsaker som riksdagen tycks ha åtminstone funnit sig i, till normala förhållanden. Vid denna höstriksdag har det tagits ett ytterligare steg i den riktningen. Om man nu här skall tala i allmänna ordalag om regeringens förhållande till riksdagen beträffande dessa förhandlingsfrågor, så bör man väl inte uraktlåta att lägga märke till denna utveckling, som går i den rätta riktningen.

Det har i denna debatt visats ett starkt intresse för riksdagens medverkan vid handelspolitiska avgöranden — jag skall inte tala om något intresse för handelsavtalet med Tjeckoslovakien, ty det tycks ju vara plus minus noll. Men mitt intryck av att denna diskussion har blossat upp nu och på det sätt som har skett är, att bakom detta intresse för riksdagens medverkan vid handelspolitiska avgöranden — och detta intresse finns hos mig i kanske lika hög grad som hos någon av dem som ha yttrat sig här tidigare — kan man spåra ett mycket påtagligt intresse för herr statsrådet Myrdal.

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)

Herr Andrén: Herr talman! Jag vill inte förneka att det konstitutionella läget är annorlunda nu än det var under krigsåren, men jag trodde inte att jag skulle behöva erinra herr Sandler därom, att jag även under krigsåren gjorde vad jag kunde för att slå vakt om riksdagens konstitutionella rättigheter, och det är denna vakthållning som jag har fortsatt här i dag, herr talman. Jag har därför icke på något sätt brutit mot mitt eget föregående, utan endast fullföljt det, och jag trodde att herr Sandler skulle hålla mig räkning för det.

Å andra sidan vill jag nu i objektivitetens namn erkänna, att det kan föreligga förhållanden under ett krig, som göra det rimligt att regeringen erhåller större fullmakter, tysta eller öppna, än dem som den kan erhålla under den djupaste fred. Det finns ju ett gammalt uttryck — och det är ett uttryck, som är mycket äldre än herr Sandler och jag — som lyder: *inter arma silent leges*; under krig tiga lagarna. Vi ha nog litet till mans fått erfara, *med* opposition eller *utan* opposition, att detta har varit förhållandet. Men nu är kriget slut, och då skall man, det är min bestämda uppfattning, återgå till ett bestämt och kraftigt hävdande av grundlagens och övriga lagars helgd. Jag vill inte vara med om att man fortsätter med det smussel och den sekretess, som kanske hade vissa skäl för sig under krigsåren.

Jag är också övertygad om att herr Sandler för sin del till fullo delar den uppfattning, som jag här har givit uttryck åt. Att han gör det framgår bland annat av det uttalande, som herr Sandler alldeles nyss läste upp och som visar att utrikesutskottet för sin del kraftigt har understrukit just den synpunkt, som jag i dag har velat hävda — men detta uttalande förekommer, såvitt jag kan finna, i ett utlåtande som ännu icke ligger på riksdagens bord. Det enda som kan invändas mot mitt uppträdande här från statsrådet Myrdals sida är alltså det, att jag har tillåtit mig framställa min anmärkning något tidigare än utrikesutskottet har kommit med sin. Men jag tror inte man kan säga att detta är en alltför allvarlig förseelse från min sida. Jag för min del gläder mig åt att utrikesutskottet på nytt är berett att hävda riksdagens rättigheter i denna sak.

Herr Sandler: Herr talman! Herr Andrén och jag känna varandra mycket väl, och vi veta nog, hur det var både med den enes och den andres hållning under krigstiden. Vad jag tillät mig påpeka och erinra kammaren om var, att i riksdagen var det mycket tyst och stilla om dessa ting under den tiden, och det tror jag är ett uttalande som står sig.

Sedan ber jag att få rätta den missuppfattningen från herr Andrén's sida, att utrikesutskottet med detta uttalande har riktat en anmärkning mot statsrådet Myrdal — ja, nu har jag kanske själv missuppfattat herr Andrén's uttalande — ty det står uttryckligen i utskottsutlåtandet, att omständigheterna ha tillräckligt förklarat, varför man i dessa fall har nödgats att provisoriskt sätta avtalen i kraft, innan de ha varit granskade av riksdagen, och att det är med tanke på framtiden som man har uttalat det önskemål som framställes i utskottets uttalande. Men jag tror att kammaren efter vad som nu har förekommit inser, att det låg någonting i vad jag sade första gången, att det hade varit ändamålsenligt att låta denna debatt dröja, tills det utlåtande, som jag har citerat, kommit på kammarens bord.

Herr Andrén: Herr talman! Jag vill framhålla, att jag för min del med största tillfredsställelse hälsar det uttalande, som utrikesutskottets ärade ordförande nyss har läst upp och som visar att ett enhälligt utskott hävdar precis den uppfattning, som jag här har velat göra gällande. Jag vill tillägga, att det inte har varit min mening att i detta uttalande inlägga något personligt klan-

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)
 der mot vare sig det ena eller det andra statsrådet. Jag har endast funnit, att detta uttalande innebär att man nu, när kriget är slut, vill hävda riksdagens, den andra statsmaktens, intresse i dessa frågor.

Herr **Andersson, Jones Erik**: Herr talman! I anledning av herr Sändlers första anförande vill jag här framhålla, att de förhållanden, som rådde på detta område under kriget, sannerligen inte voro obekanta för konstitutionsutskottet eller ansågos ovidkommande, men att vi sågo genom fingrarna med saken, främst till följe det ömtåliga dagsläge, som då präglade situationen. Detta innebär emellertid ingalunda att vi ämna tillämpa samma metoder i denna dag. Vi äro, förmodar jag, samt och synnerligen ganska angelägna om att så inte skall ske, och det kom nog till synes i debatterna, när rysslandsavtalet var före. Vi mena, att man får inrätta sig litet grand efter det läge vi nu befinna oss i, när vi hävda att riksdagen även på detta område bör ha något att säga till om.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag kan inte underlåta att, om inte besvara, så dock i alla fall erkänna mottagandet av den fråga, som herr Domö ställde till mig rörande vad jag hade sagt på Nationalekonomiska föreningen om möjligheterna att vi komma att tvingas göra importregleringar. Jag tror att det knappast är lämpligaste tillfället att nu ta upp en debatt i denna fråga. Därest herr Domö skulle ha intresse för saken, kan han framställa en interpellation, och då skall jag gärna komma in på dessa mycket invecklade och betydelsefulla handelspolitiska frågor. Låt mig bara säga, att i det rätt långa anförande, som jag höll för nationalekonomerna i torsdags, var jag inne på — som en detalj — ett konstaterande av ett faktum, som jag är rädd att vi måste erkänna, det faktum nämligen, att om vi uppehålla ett stort importöverskott under månader, om exporten hålles nere av försörjningsskäl och av andra orsaker, medan importen stiger, så komma vi förr eller senare i ett läge, där vi bli, om inte insolventa, så i alla händelser illikvida, såvida vi inte begränsa importen. Jag förklarade också vilka utomordentligt obehagliga verkningar en sådan sak har och försökte reda ut genom vilka andra metoder — främst genom en stegring av exporten på litet längre sikt — som vi skulle kunna undvika dessa svårigheter eller, i alla händelser hindra att de bli permanenta. Jag skall skicka föredraget till herr Domö, och skulle hans intresse för saken vara tillräckligt stort, få vi som sagt senare ta upp en diskussion om saken.

Medan jag har ordet, skulle jag vilka göra en liten avslutande not till denna diskussion. Här har ju så småningom icke bara den milde herr Sandler, utan även den vilde herr Andrén tydligen välsignat den princip, som skall komma till uttryck i utrikesutskottets ännu icke avlämnade utlåtande, vilket jag dess värre inte har läst och under vars uppläsning av herr Sandler jag tydligen var utanför kammaren för att vakta vad som skedde i andra kammaren. Låt mig härtill göra ett citat — inte ett latinskt citat, som herr Andrén gjorde, utan bara ett vanligt svenskt — och säga: slutet gott, allting gott. — Mina herrar! Finns det här någon meningsskiljaktighet? Äro vi inte alla på den linje, som — jag hoppas närr Andrén inte tycker det är alltför egocentriskt av mig att säga det — också jag följer i all ödmjukhet och som utgår från att ju mera intresse och ju mera reallt ansvar riksdagen har i handelspolitiken, desto bättre. Jag har sagt i andra kammaren vid ett annat tillfälle, och jag vill upprepa det här, att bland de ting som göra mig orolig är, att dessa väldiga handelspolitiska frågor få en tendens att så att säga sväva över folkrepresentationens huvud, när inte av särskilda skäl — valtekniska, historiska eller andra — en viss fråga ges en stor demagogisk vikt. Även de regeringsförslag, som nu lig-

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)

ga under riksdagens prövning, t. ex. förslaget till avtal med Tjeckoslovakien, de äro, mina herrar, frågor som vore värda någon tanke, som vore värda sina ord, det är frågor, som inte bara skola segla över huvudena på oss.

Därför har jag tillåtit mig att understryka, att även jag i all ödmjukhet har haft denna inställning. Jag hade den i själva verket, innan jag bar det konstitutionella ansvaret för handelsfrågornas framläggande för riksdagen; i planeringskommissionen var det på mitt initiativ som vi inom en särskild delegation togo upp icke bara frågan, hur vi åt det privata näringslivet skulle kunna skapa mera av insyn och större möjligheter att lägga fram önskemål, en linje som jag också haft tillfälle — och det har varit mig en glädje — att fullfölja som handelsminister, utan också frågan, hur vi skulle kunna stärka den parlamentariska kontrollen över handelspolitiken.

Jag skulle här i anknytning till vad utrikesutskottets ärade ordförande nyss har anfört vilja säga, att detta har för mig icke enbart varit en princip, utan jag har varit i tillfälle att där göra vissa insatser, och jag har varit glad att jag icke har behövt känna mig snål inför regeringsformen, utan velat lägga fram alla avtal, stora och små, för riksdagen. I den mån det blir möjligt att träffa avtalen så tidigt, att de, utan att viktiga nationella hänsyn åsidosättas, kunna prövas av riksdagen, innan de sättas i kraft, skall det bli mig en mycket stor glädje att få dem prövade av riksdagen, innan de sättas i kraft. För den händelse det inom utrikesnämnden finns underlag för en uppfattning, att man är villig att taga på sig besväret att granska även sådana förslag, som äro av mindre vikt och som alltså inte enligt regeringsformen ligga under riksdagens och utrikesnämndens domvärjo, innan de av regeringen avgöras och provisoriskt sättas i kraft, trots att de vid första tillfälle skola underställas riksdagen, ja, då tror jag att regeringen med glädje kommer att taga detta ytterligare steg. Men jag vill understryka ännu en sak, som vi böra ha klar för oss, nämligen att många av de avtal, det här är fråga om, äro sådana, som icke enligt grundlagen måste läggas under riksdagens prövning. Vissa av dessa avtal äro av den karaktären, att de skulle kunna klaras helt enkelt med utnyttjande av kriskommissionernas makt över viss licensgivning.

Praktiskt taget allt vad som kan göras för stärkande av riksdagens kontroll över handelspolitiken kan från regeringens sida bara tas som ett glädjande uttryck för riksdagens intresse för dessa frågor. Det enda, som regeringen måste se till, är att handelspolitiken kan bedrivas effektivt, men det kan sättas vissa gränser.

Herr von Heland: Herr talman! I sakfrågan har jag samma uppfattning som utrikesutskottets ärade ordförande. Jag är alltså förvånad över att denna debatt har kommit i dag, och jag gillar det uttalande i frågan, som utrikesutskottet gör i ett kommande utlåtande.

Emellertid har handelsministerns senaste anförande föranlett mig att begära ordet. Jag hoppas, att man efter detta anförande kan utgå från att utrikesutskottet eller utrikesnämnden hädanefter redan i ett förberedande skede kommer att få säga sin mening beträffande olika handelsavtal. Det är emellertid inte närmast om detta jag vill yttra mig, utan om två andra saker.

Beträffande importreglering förstår jag statsrådets bekymmer för den lyximport som pågår, och jag ifrågasätter, om det inte var till nackdel, när man efter kriget lättade på den licensgivning, som man hade då. Det är nämligen alltid svårare att gå tillbaka till en stram licensgivning än att bibehålla en sträng licensgivning eller så småningom lätta på den.

Men främst vill jag till herr statsrådet framföra en anmärkning. Han kom också i anförandet in på frågan om kontakten med näringslivet. Vi hade till-

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)
sammans långa diskussioner om den frågan i planeringskommissionen och voro överens om att det var ett stort intresse att näringslivet kom i närmare kontakt med behandlingen av handelsfrågor. Handelsministern har visat sitt intresse genom att tillsätta en del organ, kommittéer och utredningar. Den anmärkning, som jag vill rikta och för övrigt redan tidigare har riktat mot handelsministern, är att han inte därvidlag tar hänsyn till jordbruket. Det förekommer sålunda att handelsministern tillsätter handelsdelegationer och kommittéer, där jordbruket inte får någon talesman. Exempelvis i den senast tillsatta kommittéen finns det ingen jordbrukare. Jag hemställer därför, att regeringen verkligen måtte ta hänsyn till hela näringslivet och alltså även till jordbruket och låta det få en så pass fulltalig representation, som kan anses vara berättigad, ty handelsfrågorna äro av avgörande betydelse även för jordbruket.

Herr statsrådet **Myrdal**: Herr talman! Jag satt under herr von Helands anförande och undrade vad det var för slag av organ för handelspolitiken som han hade i tankarna, när han talade om att jordbruket inte var representerat. Det kunde inte gälla det handelspolitiska rådet, där vi ha två framstående representanter för jordbruket, så att säga en för vardera av jordbrukets båda ideologiska riktningar, om jag får skämta litet. — Det kunde inte heller gälla handelspolitiska beredningen, där också jordbruket är representerat.

Om jag förstod herr von Heland rätt, menade han med den senaste kommittén den, som blivit tillsatt för att utreda frågan om handelskamrarna i utlandet och andra därmed förbundna problem. Den kommittén består utom av statsrepresentanter av representanter för de olika organisationer, som äro intresserade i de internationella handelskamrarna.

Nu undrar jag verkligen, om det är herr von Helands mening att jordbruket hör till dem, som äro primärt intresserade av handelskamrarnas verksamhet. I så fall skulle jag möjligtvis kunna kyla av hans intresse genom att påpeka att representanterna för olika organisationer tillhöra denna kommitté, inte bara på grund av det stora intresse och den kunskap som de ha i dessa frågor utan också, som det uttryckligen står i direktiven för utredningen, med hänsyn till att de avses skola göra vissa ekonomiska insatser för att bära upp denna vår handelspolitiska representation i utlandet.

Jag betvivlar att jordbrukets organisationer äro i någon högre grad ekonomiskt intresserade i denna speciella sak. Skulle det emellertid vara så, är jag fullkomligt beredd att tillstyrka en komplettering av kommittén. Emellertid vill jag nämna för herr von Heland, att jag hade frågan uppe vid resonemang med en av hans ärade partivänner, som i hög grad är representativ för det läger herr von Heland talade om. När han fick klart för sig vid saken gällde, förklarade han att jordbruket inte hade något intresse därav. Jag hade då även nämnt om de finansiella insatserna till handelskamrarna.

Herr **von Heland**: Herr talman! Jag kan erinra om att det finns handelsattachéposter, som redan understödjas av jordbrukets organisationer. Men det var inte den saken jag skulle framhålla, utan jag begärde ordet för att förklara att det var en tidigare tillsatt utredning som jag åsyftade, nämligen den, som skall utreda den framtida handelspolitiken. Där har tillsatts en ledamot, som representerar jordbruket, men det är ingen jordbrukare.

Jag skulle också vilja påpeka, att när man tillsätter handelsdelegationer och andra handelspolitiska organ, brukar man ta med representanter för olika industrier, och det förstår jag, men jordbruket är inte heller uteslutande intresserat av import eller viss produktion. Det är därför inte lämpligt att tillkalla

Ang. riksdagens medverkan vid slutandet av handelsavtal m. m. (Forts.)
en representant för jordbruket, vilken exempelvis behärskar endast frågor rörande den import av jordbruksprodukter som äger rum, utan det bör också vara av intresse att någon gång få med en, som är expert på de animaliska frågorna och som därför kan vara intresserad av överväganden, huruvida man skall tillåta den eller den animaliska importen.

I de talrika handelsdelegationerna har man tagit för vana att endast anlita en tjänsteman från livsmedelskommissionen under det att industrien genom egna representanter fått tillfredsställande representation. Detta är anmärkningsvärt.

Herr **Heüman**: Herr talman! När herr Domö uraktlåtit att hålla kontakt med utrikesutskottet på det sätt han bort göra såsom ledamot av detsamma och resultatet härav har blivit, att vi ha fått en debatt, som varit fullkomligt överflödigt eller som åtminstone hade kunnat uppskjutas, hoppas jag att den debatt, som är att vänta i samband med utrikesutskottets senare ärende, till stor del avvercats i dag och att vi skola kunna avkorta debatten med anledning av det kommande utlåtandet, när det kommer på riksdagens bord.

Vi göra den erfarenheten, när vi sitta här i kammaren, att våra herrar professorer ha en viss benägenhet att ta traditionen från katedern med sig hit. Man ställer sig här och försöker undervisa på alla möjliga sätt. Jag tycker, att det har varit alldeles onödigt att i dag ställa sig här och undervisa riksdagsmännen om vad regeringsformens bestämmelser säga och hur man bör tolka dem. Det har varit ännu mindre nödvändigt, skulle jag tro, att undervisa statsrådet Myrdal om detta, då han som statsråd borde känna dem bättre än vi vanliga enkla riksdagsmän.

Vi riksdagsmän ha dock ett helt livs erfarenhet bakom oss; vi ha varit systerföreläsare inom organisationer och i kommunal verksamhet och dylikt. Vi äro inga duvungar, som behöva undervisning i tid och otid, och allra minst behöva vi någon tentamen från dessa herrar professorers sida här i riksdagen. Det skulle vara ganska angenämt, om herrarna erinra sig, att när de stå här och tala, stå de inte i katedern i högskolan för att undervisa och tentera, utan för att diskutera praktiska saker och ting på samma grundval och från samma utgångspunkter som vi övriga riksdagsmän.

Jag har, herr talman, endast velat säga detta för att i någon mån låta dessa herrar professorer förstå, att övriga riksdagsmän inte alltid äro belättna med den undervisande ton som kommer från det hållet.

I detta anförande instämde herr *Näsström*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo utrikesutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Ungern träffad handelsöverenskommelse; samt

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa ändringar i konventionen angående internationella utställningar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av kronan tillhöriga markområden i Karlsborg m. m.; och

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av fastighet för generalkonsulatet i San Francisco.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 356, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 oktober 1946, föreslagit riksdagen att

dels godkänna de av departementschefen förordade grunderna för

- 1) boställsordning för folkskolans lärare,
- 2) ändring i vissa delar av folkskolestadgan,
- 3) ändring i vissa delar av kungörelsen den 10 december 1937 (nr 999) angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m.,
- 4) statsbidrag till nybyggnad samt om- och tillbyggnad m. m. av tjänstebostäder för folkskolans lärare samt

5) vissa ersättningar vid allmän klassificering av äldre tjänstebostäder; dels ock till Folkskolor m. m.: Klassificering av äldre tjänstebostäder å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 å driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 350 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att — på sätt som föreslagits av 1941 års lärarlönesakkunniga — vid nybyggnad av tjänstebostad eller vid inköp av hus, avsett att användas såsom tjänstebostad, skulle till skoldistrikt utgå byggnadsbidrag med 12 000 kronor för tjänstebostad på omkring 90 kvadratmeter och 8 000 kronor för tjänstebostad på omkring 55 kvadratmeter, dock att byggnadsbidraget i intet fall finge överstiga 40 procent av skoldistriktets kostnader för anskaffande av tjänstebostaden, samt att vid om- eller tillbyggnad eller mera omfattande ändringsarbeten byggnadsbidrag borde kunna utgå med 25 procent av kostnaderna.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels en inom första kammaren av herr *Ragnar Bergh* väckt motion (I:388), vari hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 356 måtte

1) hos Kungl. Maj:t göra framställning om förslag till 1947 års riksdag rörande hyresersättning för tjänstebostäder inom folkskoleväsendet,

2) hos Kungl. Maj:t göra framställning om förslag till 1947 års riksdag rörande nya grunder för statsbidrag till folk- och småskollärares avlöning,

3) i motiveringen till sin skrivelse rörande i propositionen ifrågasatt ändring av § 52 i folkskolestadgan angående skyldighet för skoldistrikt att uppföra tjänstebostad beakta vad härom i motionen anförts,

4) i fråga om tjänstebostädernas uppvärmning uttala, att det borde alltfört ankomma på skoldistriktet att mot fastställd ersättning ombesörja uppvärmningen och tillhandahålla erforderligt bränsle, dock att, där central uppvärmningsanordning saknades, skyldigheten skulle inskränka sig till tillhandahållandet av bränsle;

dels en inom andra kammaren av herr *Onsjö* m. fl. väckt motion (II:587), vari hemställts, att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 356 måtte dels besluta, att statsbidrag för anskaffande av tjänstebostäder för folkskolans lärare skulle utgå med 50 procent av de styrkta kostnaderna, dels beakta de synpunkter, som i övrigt anförts i motionen;

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
dels ock en inom andra kammaren av herr *Ekdahl* väckt motion (II: 589), vari hemställdts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 356 måtte för sin del besluta sådan ändring av folkskolans avlöningsreglemente, att ensamboende lärarinna, som själv kunde ordna bostadsfrågan på ett mera tillfredsställande sätt, befriades från skyldigheten att mottaga tjänstebostad.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återropade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 587,

I. godkänna de av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 oktober 1946 förordade grunderna för

- 1) boställsordning för folkskolans lärare,
- 2) ändring i vissa delar av folkskolestadgan,
- 3) ändring i vissa delar av kungörelsen den 10 december 1937 (nr 999) angående statsbidrag till avlöning av lärare vid folk- och småskolor m. m.,
- 4) statsbidrag till nybyggnad samt om- och tillbyggnad m. m. av tjänstebostäder för folkskolans lärare samt
- 5) vissa ersättningar vid allmän klassificering av äldre tjänstebostäder;

II. till Folkskolor m. m.: Klassificering av äldre tjänstebostäder å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 350 000 kronor;

B. att motionen I: 388 — i den mån den icke kunde anses besvarad med vad utskottet förut anfört — icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C. att motionen II: 589 måtte anses besvarad med vad utskottet i det föregående anfört.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat:

»I likhet med departementschefen har utskottet på av de sakkunniga anförda skäl funnit sig böra biträda de sakkunnigas förslag, att byggnadsbidraget vid nyanskaffning skall utgå med fasta belopp ävensom bidraget vid om- och tillbyggnader samt mera omfattande reparationer med ett procentuellt belopp. Utskottet har alltså icke böra tillstyrka bifall till det i motionen II: 587 framställda yrkandet.

Utskottet vill emellertid i detta sammanhang liksom departementschefen framhålla, att de av de sakkunniga föreslagna beloppen och procentsatserna givetvis kunna bliva föremål för diskussion. De ha nämligen ett direkt samband med såväl byggnadskostnaderna som den hyra, lärarna skola erlægga för sina tjänstebostäder. I båda dessa hänseenden saknas fullt säkra hållpunkter. Då emellertid ställning nu måste tagas till detta spörsmål, har departementschefen ansett sig böra förorda de sakkunnigas förslag. Även utskottet har funnit sig böra giva förslaget sin anslutning. Utskottet vill dock liksom departementschefen understryka, att förevarande spörsmål bör upptagas till nytt övervägande, så snart byggnadskostnaderna eller lärarnas hyresavdrag motivera en förnyad prövning.»

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, von Heland, Gustav Emil Andersson, Ragnar Bergh, Rubbestad, Åkerström* och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottet i anledning av motionen II: 587 bort

dels föreslå, att statsbidrag till bestridande av kostnader för anskaffande av tjänstebostad genom nybyggnad skulle utgå med 15 000 kronor för tjänste-

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
 bostad för ordinarie folkskollärare och 10 000 kronor för tjänstebostad för annan lärare, dock att statsbidraget icke finge överstiga 50 procent av de styrkta byggnadskostnaderna,

dels ock hemställa,

A. att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 587,

I. godkänna de av »utskottet» förordade grunderna för

1) boställsordning för — — — äldre tjänstebostäder;

II. till Folkskolor — — — 350 000 kronor;

B. att motionen — — — åtgärd föranleda;

C. att motionen — — — föregående anför;

2) av herr *Karl Andersson*, som likväl ej antytt sin åsikt;

3) av herr *Ragnar Bergh*, likaledes utan angiven mening.

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! Jämte herr J. B. Johansson m. fl. har jag fogat en reservation till det föreliggande utskottsutlåtandet, och jag har dessutom i anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet tillåtit mig att i en motion anlägga vissa synpunkter på frågan. En del av dessa ha tillgodosetts i utskottets utlåtande men andra inte.

När jag nu med anledning härav ber att få säga några ord i denna fråga, bör jag nog rättvisligen liksom i motionen börja med att erkänna, att det föreliggande förslaget till boställsordning och vad därmed sammanhänger på det hela taget är ett gott förslag. Det omdömet gäller inte bara själva boställsordningen, som kommer att medföra bättre förhållanden än för närvarande i fråga om skoldistriktens och lärarnas rättigheter och skyldigheter på det här området, utan omdömet avser även, att det föreslagna statsbidraget till uppförande av tjänstebostäder är ägnat att utjämna skoldistriktens kostnader.

Det förhåller sig så, som åtminstone kommunalmännen i denna församling veta, på det sättet, att de nuvarande hyresintäkter, som skoldistriktet få för tjänstebostäderna inom folkskoleväsendet, äro alldeles otillräckliga för att täcka distriktens kostnader för förräntning och amortering av dessa bostäder. Det statsbidrag, som man nu föreslår skall läggas i botten på byggnadskostnaderna, är därför tacknämligt.

Nu har man, såvitt jag har läst propositionen rätt, med de nya bestämmelserna bl. a. haft det lofvärda syftet att man dels vill höja standarden på dessa bostäder och dels genom statsbidragen åstadkomma sådana hyror, att de inte te sig alltför avskräckande. Eftersom de flesta tjänstebostäderna finnas på landsbygden, har man härmed velat försöka animera lärare att söka sig ut till landsbygdens skolor och stanna där. Det är framför allt på de punkterna, som jag vill ge ett erkännande åt det förslag, som nu har framlagts.

När jag för min del i min motion och även i den reservation, som jag deltagit i, i någon mån har kritiserat förslaget, har jag gjort det därför att jag inte är övertygad om att det syfte, som man har velat nå, verkligen uppnås med den konstruktion som man har givit bestämmelserna. Jag skulle vilja formulera min inställning på det sättet, att vi på ett par punkter lämnas i ovisshet, huruvida syftet kan nås, och att jag på andra punkter lutar närmast åt den meningen, att syftemålet inte nås.

Jag beklagar först, att riksdagen, när den nu skall behandla frågan om statsbidraget till uppförande av tjänstebostäder, inte har satts i tillfälle att samtidigt också bedöma de blivande hyresersättningarnas storlek.

Meningen är, som sagt, att de blivande hyresintäkterna i princip skola täcka distriktens egna kostnader, d. v. s. de kostnader som återstå, sedan statsbidra-

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
get tillgodoräknats. I propositionen liksom i utskottsutlåtandet tänker man sig att en bostad på tre rum och kök och en på två rum och kök i samma hus skola kosta 50 000 kronor. Jag tror för min del, att det medelvärde, om det nu är ett medelvärde, är för lågt beräknat. Det är ju inte fråga om bara kostnaderna för själva huset som sådant med alla moderna bekvämligheter, badrum och vattenklosetter och allt sådant, utan det är också fråga om tomtkostnader, vatten och avlopp, planering och allt annat som tillkommer vid iordningställandet av ett bostadshus. Jag vet, att i varje fall i vissa delar av landet är den beräknade kostnaden 50 000 kronor alldeles för låg.

Nu föreslås i propositionen ett bidrag, som begränsas till 20 000 kronor, även om huset med de fem rummen och två köken skulle kosta mer än 50 000 kronor. Skulle man då fullt ut tillämpa den principen, att hyresintäkterna skola räcka till för att amortera och förränta de ovanförliggande kostnaderna, risikerar man, att de hyror, som boställsinnehavarna skola betala, bli så höga, att man inte vinner det syfte, som man vill nå, nämligen att locka folk ut på landsbygden och få dem att stanna kvar där. I de fall, då man sätter hyror lägre än vad som skulle erfordras för att täcka den kostnad som återstår efter avdrag med statsbidragsbeloppet, betyder det att distrikten finge ådraga sig extra utgifter.

Det är därför alldeles tydligt, att det hade varit fördelaktigt, om utskottet och riksdagen, samtidigt med att nu frågan om statsbidragen till bostäderna behandlas, också hade fått tillräckligt material för att något så när exakt kunna bedöma, hur stora de blivande hyror bli. Nu har i propositionen emellertid sagts, att man inte kunnat prestera det materialet. Man har velat avbida resultatet av dels 1945 års hyresräkning och dels den blivande klassifikationen av bostäderna med hänsyn till deras individuella beskaffenhet. Tyvärr måste man acceptera det skälet, och jag lämnar alltså i det sammanhanget därhän, huruvida det varit möjligt att av det material, som föreligger med anledning av 1945 års hyresräkning, redan nu få fram uppgifter som varit vägledande. När utskottet inte annat än i princip har kunnat bedöma, hur man har tänkt sig de blivande hyresbidragen, har utskottsmajoriteten understrukit vad departementschefen säger därom, att när omständigheterna påkallat det, bör frågan om statsbidragens storlek göras till föremål för en förnyad omprövning.

I den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen inta vi i den detaljen precis samma ståndpunkt. Vi anse, att den frågan bör tagas upp till förnyad omprövning. Men vi anse det redan nu vara klart, att statsbidraget är för lågt, för att man skall vinna det syfte man har velat nå. Eftersom tiden har varit för kort, för att man under utskottsbehandlingen skulle ha kunnat samla in fullständigt material beträffande byggnadskostnaderna, ha vi reserverat inte diskuterat själva frågan om bidragsunderlaget, de 50 000 kronorna, utan vi ha valt den utvägen, att vi i stället för att ge 20 000 kronor, som föreslås i propositionen och av utskottsmajoriteten, föreslå att bidraget skall utgå med 25 000 kronor i det åsyftade fallet. Vi förmena, att om man höjer bidraget på det sättet, har man större chanser att undgå de risker jag tidigare nämnt, nämligen att hyresbeloppen kanske bli sådana, att lärarna inte lockas ut på landsbygden och stanna kvar där, eller att i annat fall skoldistrikten få påta sig kostnader.

Det är det huvudsakliga innehållet i den av herr J. B. Johansson m. fl. avgivna reservationen.

I min motion har jag tillåtit mig att anmäla en avvikande mening även när det gäller frågan om anskaffande av bränsle för uppvärmning av tjänstebostäderna. Det föreslås i propositionen, att i de fall, då en tjänstebostad är skild från skolhuset och bostadshuset inrymmer flera lägenheter, befattningshavarna

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
skola själva anskaffa bränsle och sörja för uppvärmningen. Jag tillhör dem, som anse, att den bestämmelsen kommer att medföra en del trassel, som man borde ha undvikit. Att den kan bli anledning till irritation och konflikter, ha också de sakkunniga liksom departementschefen räknat med. Det framgår därav att man har ett kompletterande förslag av den innebörden, att i fall någon tjänstebostadsinnehavare så skulle begära, skall det ankomma på distriktet att skaffa bränsle och ombesörja uppvärmning, naturligtvis mot ersättning för kostnaderna.

Från lärarhåll har det anmälts missnöje bl. a. med den motiveringen, att i fall en bostad är illa ombonad, skulle bostadsinnehavaren få lida för det genom ökade utgifter för bränslet. De sakkunniga ha däremot ansett, att en sådan anordning, som de föreslå, skulle befrämja sparsamhet med bränslet. De ha också såsom skäl åberopat, att härigenom skulle det bli möjligt för tjänstebostadsinnehavarna att åstadkomma ett fritt konsumtionsval.

Tillåt mig att säga, att det sista argumentet är svårt att begripa. Gör man en värmeanläggning för vedeldning, är det naturligt att man eldar med ved, liksom man eldar med olja i en anläggning, som är avsedd för sådant bränsle, och man eldar med koks i en koksanläggning. Jag menar alltså, att konsumtionsvalet i huvudsak bestämmes av värmeanläggningens konstruktion.

Men det, såvitt jag förstår, viktigaste argumentet för de sakkunniga och för departementschefen har varit, att man ansett, att folkskolans lärarpersonal nu intar en särställning så till vida, att bränsle tillhandahålles dem mot ersättning. Jag måste erkänna att jag har svårt att inse, för det första, att det argumentet är riktigt och, för det andra, vad det i motsatt fall kan ha för betydelse.

Om man jämför folkskolans lärarpersonal med en så stor grupp av tjänstemän som järnvägstjänstemännen, finner man ganska stora likheter i fråga om bostadsförhållandena. Det finns järnvägstjänstemän, som ha tjänstebostad i stationshus med central uppvärmning. Så finns det sådana, som liksom folkskolans lärare ha tjänstebostad, skild från tjänstelokalen och ofta i hus med bostäder för flera familjer. Såvitt jag är riktigt underrättad, anskaffa inte tjänstemännen själva bränslet, utan, bortsett från de fall då boställsinnehavaren är ensam i huset, tillhandahåller järnvägen bränslet mot en fastställd ersättning, som avser uppvärmningskostnaden beräknad per kubikmeter. Priset varierar något med breddgraden. Jämförelsen med järnvägstjänstemännen ger alltså icke vid handen, att någon skillnad skulle föreligga. Men oavsett hur det förhåller sig med den saken, är det naturligt, att de hyresgäster, som det här är fråga om, få betala för bränslet, och hur det sedan ordnas — om hyresvärden kör dit bränslet eller hyresgästen skaffar det själv — är ju en praktisk detaljfråga, som knappast kan föranleda några principiella överväganden. Eftersom enligt min mening det här förslaget dels bryter mot den nuvarande ordningen och dels, såvitt min erfarenhet kan ge mig anledning att gissa, kommer att medföra en del onödig irritation, skulle jag vilja göra gällande, att det hade varit bättre, om man på den här punkten hade låtit det vara vid det gamla. Huvudsaken är att vederbörande får betala vad det kostar och att det på den punkten åstadkommes principiell likställighet.

Nu kan emellertid till favör för propositionen åberopas, att det inte varit möjligt att inom utskottet vinna gehör för mina synpunkter i den här delen. Jag skall därför inte heller här framställa något säryrkande utan inskränka mig till att få antecknat till protokollet, att den föreslagna ordningen, så vitt jag förstår, kommer att medföra en del onödigt trassel, som man hade bort kunna undvika.

Beträffande frågan om statsbidraget föreligger, såsom jag tidigare fram-

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
hållit, en reservation med yrkande, att statsbidraget till bestridande av kostnader för anskaffande av tjänstebostad genom utbyggnad skall utgå med 25 000 kronor i stället för 20 000 kronor och att maximigränsen för bidraget skall höjas från 40 till 50 procent av byggnadskostnaderna. Vid ett bifall till denna reservation erfordras uppenbarligen en liten ändring i statsutskottets motivering på s. 32. Sålunda bör sista meningen i första stycket utgå och den mening i andra stycket, rad 4 nedifrån, som börjar med orden »Även utskottet» och slutar med orden »sin anslutning» utbytes mot följande uttalande: »Utskottet vill i anslutning till motionen II:587 föreslå, att statsbidrag till bestridandet av kostnader för anskaffande av tjänstebostad genom nybyggnad må utgå med 15 000 kronor för tjänstebostad för ordinarie folkskollärare och 10 000 kronor för tjänstebostad för annan lärare, dock att statsbidraget icke må överstiga 50 procent av styrka byggnadskostnaderna.»

Jag tror alltså, herr talman, att det vore välbetänkt att bifalla den reservationen. Jag tror, att man därigenom vinner större garantier för att uppnå det lofvärda syfte, som man vill nå med denna boställsordning. Vi äro nämligen eniga om allesamman, skulle jag tro, att man dels skall höja standarden och dels få en hyressättning, som inte verkar avskräckande, utan som skall animera lärare att söka sig även till landsbygdens skolor och stanna kvar där.

Herr statsrådet **Weijne**: Herr talman! Jag tillhörde inte regeringen när denna proposition justerades i konselj och har följaktligen inte något direkt ansvar för den. Jag har emellertid varit ordförande hos de sakkunniga, som ha utarbetat förslaget, och har därför ett betydande intresse av den fråga, som här föreligger. Jag kan betyga att de sakkunniga ägnat år av mödosamt arbete åt de mångahanda problemkomplex, som sammanhånga med denna till synes skäligen enkla fråga. Det är då naturligt om jag här ger uttryck åt den glädje, som jag känner över att ett enhälligt statsutskott har accepterat de sakkunnigas förslag i allt väsentligt och att det egentligen råder delade meningar bara på en enda punkt.

Egentligen skulle jag kunna inskränka mig till att ett par minuter uppehålla mig vid den punkten. Men eftersom den föregående ärade talaren berörde frågan om bränslet och hade svårt att förstå, vad man kunde ha för glädje av ett fritt konsumtionsval, skall jag giva ett exempel härpå. Om jag tänker mig att en lärare har en tjänstebostad med vedspis och han får bränslet av skoldistriktet, så eldar han med ved också under hela sommaren i köksspisen och konsumerar därigenom en massa ved i onödan. Har han däremot fritt konsumtionsval, så är det mycket sannolikt att han under den tiden har en elektrisk kokplatta eller att han använder låt mig säga ett spritkök för viss uppvärmning av mat, som inte tar någon längre tid. Jag tror för min del, att det fria konsumtionsvalet har en viss betydelse.

Dessutom är jag alldeles övertygad om att fritt bränsle överhuvud taget har en viss benägenhet att åstadkomma starkare förbrukning än om vederbörande själv har någon glädje av att han sparar på bränslet.

Detta är emellertid ingen stor fråga, och eftersom utskottet inte har gjort några invändningar, kan det inte bli fråga om någon ändring av det framlagda förslaget.

Vad det här gäller är helt enkelt statsbidraget. Jag skulle då vilja berätta en historia från min födelsestad. Där fanns en gång i tiden en gammal originell lektor, som talade om att han hade bett till Gud att han skulle få en sparsam hustru, men att han hade blivit bönhörd över hövan. Kungl. Maj:t har här föreslagit, att man skall utplåna en orättvisa, som för närvarande finnes mellan de skoldistrikt, som betala sina lärare bruttoavlöning, och de skoldistrikt, som till-

Statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.) handahålla tjänstebostad in natura. Landsbygden är därvidlag mycket missgynnad, och Kungl. Maj:t har föreslagit så pass höga statsbidrag som 12 000 kronor till en folkskolläraryrkebostad och 8 000 kronor till en småskolläraryrkebostad. Men också Kungl. Maj:t har blivit bönhörd mer än vi hade väntat oss.

Nu kan ingen av oss säga, vilken siffra som är den riktiga. Det finns nämligen två ovissa faktorer: vi veta ingenting med säkerhet om byggnadskostnadernas utveckling, och hyresavdragen för lärarna äro ännu inte fastställda. Meningen är ju, att hyresavdragen skola täcka den kostnad för förräntning, amortering och underhåll, som kvarstår sedan statsbidraget är frånräknat. Herr Bergh har utan tvekel rätt i att det hade varit önskvärt, om riksdagen kunde fått tillfälle att i ett sammanhang pröva dessa frågor. När man inte har gått den vägen, så har anledningen helt enkelt varit de många påstötningar som gjorts från landsbygdshåll om att frågan om statsbidrag till läraryrkebostäder skulle lösas snarast möjligt. Man har inom regeringen inte velat vänta ytterligare ett halvår eller kanske ännu något längre.

Men när man inte vet någonting med säkerhet, brukar man ju i allmänhet vara försiktig, och det är vad propositionen i detta fall är. Man har i propositionen stannat vid 12 000 kronor och 8 000 kronor i stället för, som i reservationen föreslås, 15 000 kronor och 10 000 kronor. De i propositionen föreslagna beloppen ha fixerats på grundvalen av noggranna beräkningar, men om hyresavdraget kommer att väsentligt avvika från vad de sakkunniga räknat med eller om byggnadskostnaderna komma att undergå större förändringar, så måste givetvis dessa belopp bli oriktiga. I så fall får man, det har Kungl. Maj:t tydligt sagt ifrån, upptaga hela denna fråga till förnyat övervägande.

Jag har, herr talman, aldrig suttit i denna kammare, men jag har under rätt lång tid varit ledamot av medkammaren, och jag har gjort den erfarenheten, att sedan man har infört ett statsbidrag går det att höja anslagsbeloppet, om detta visar sig vara för lågt, men däremot har jag funnit att det är svårare att sänka ett bidrag, som en gång blivit beslutat. Jag tror därför att kloketen i detta fall bjuder att första kammaren, i likhet med vad andra kammaren redan har beslutat, stannar för Kungl. Maj:ts förslag, som är det försiktigare budet men som skipar rättvisa — låt vara inte millimeterrättvisa — och som är ett underlag för eventuellt blivande justeringar av siffrorna.

Herr Andersson, Karl: Herr talman! Jag har till utskottets utlåtande antecknat en blank reservation, och jag vill bara med några få ord ange vad denna reservation avser.

Jag vill inte att den missuppfattningen skall uppstå, att jag med denna reservation har åsyftat att göra någon invändning mot det föreliggande förslaget i sin helhet. Jag hälsar tvärt om detta förslag med mycket stor tillfredsställelse, och jag betraktar i synnerhet lösningen av bränslefrågan som ett stort framsteg.

Min reservation avser endast en liten detalj i förslaget beträffande bränslet. Jag har ansett, att undantagsbestämmelsen i sista stycket av andra momentet i den föreliggande boställsordningens § 18 kunde varit onödig. Förslaget skulle enligt min mening ha varit mera tillfredsställande, om det hade inneburit en klar linje när det gäller bränslet. Min uppfattning är således den rakt motsatta till herr Berghs. Jag är glad över att bränslefrågan löses på förslaget sätt; jag är bara inte riktigt tillfreds med den nämnda undantagsbestämmelsen. Byggnadsstyrelsen har också för sin del ansett, att detta sista stycke bort utgå, och jag tror som sagt, att frågan på det sättet hade fått en ännu bättre lösning än den som nu föreligger.

Läraryrkebostäderna äro, i varje fall som regel, av tre olika slag. Dels har man

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
lärarbostäder inrymda i skolbyggnader, dels finns det fristående byggnader, där en eller flera lärarfamiljer ha sina bostäder, och slutligen kunna lärarna själva förhyra bostäder i öppna marknaden; i det sist nämnda fallet ligger ju bränslefrågan helt utanför vederbörande skoldistrikts omsorger. Jag finner det vara i sin ordning, när det här föreslås att skoldistriktet skola ombesörja eldningen, mot att befattningshavarna ersätta bränslekostnaderna, i de fall, där lärarbostäder tillsammans med andra lokaler inrymmas i skolhus. Det vore orimligt, att befattningshavarna skulle svara för uppvärmningen av sådana lokaler som användas för allmänna ändamål. Jag har således ingenting att invända mot första momentet i denna paragraf.

Men när det sedan gäller befattningshavare, som bo i fristående byggnader, där en eller flera familjer ha att ombesörja eldningen, då tycker jag för min del att man helt enkelt skulle ha låtit dem själva sköta uppvärmningen. Nu har den möjligheten lämnats öppen, att om någon anmäler, att han inte önskar elda, eller om inte boställsinnehavarna kunna bli eniga beträffande eldningens utförande, så skall det åligga skoldistriktet att mot ersättning låta verkställa uppvärmningen. Jag befarar att denna bestämmelse i 18 § 2 mom. andra stycket kommer att leda till en hel del stridigheter och nya svårigheter på detta område.

Nu väntar jag att någon vill invända, att då lärarna själva skola betala kostnaderna inte bara för bränslet utan även för arbetet med eldningen, så blir det ju ingen besparing, utan tvärt om en ökad utgift, om de på detta sätt vilja på skoldistriktet överföra denna skyldighet. Den lilla erfarenhet jag har om förhållandena härvidlag ute på landsbygden säger mig dock, att utvecklingen kan bli en annan. Lärarna ha i många skoldistrikt och skolstyrelser ett icke obetydligt inflytande. Först och främst finns ju i varje skolstyrelse en lärarkårens representant. En lärare är dessutom ofta ledamot av skolstyrelsen, och i en hel del fall är dessutom en lärare skolstyrelsens ordförande. I sådana skolstyrelser är det mycket lätt för lärarkåren att öva inflytande på frågornas behandling. Och lärarna ha — det säger mig den erfarenhet jag har på området — en ganska god förmåga att skaffa sig små extra förmåner vid sidan av de utgående lönerna. Det kan således tänkas, att lärarna på landsbygden i vissa fall komma att ha möjlighet att utnyttja ifrågakvarande undantagsbestämmelse för att skaffa sig en liten särskild förmån; de komma säkerligen att åberopa, att de lärare som ha sina bostäder i anslutning till skollokalerna ha en förmån genom att erhålla eldning fritt. Och så kommer man att säga: »Varför skola dessa lärare ha en förmån, som vi inte ha?» Det måste naturligtvis å andra sidan betraktas som en förmån att få bo i ett hus, som icke är förenat med skollokalerna, men jag tror inte att boställsinnehavarna komma att vara villiga att erkänna det. I stället lär det nog bli så, att en del av dem komma att åberopa skäl liknande det anförda för att erhålla en liten förmån.

Om inte detta undantag hade förekommit, skulle jag alltså ha känt mig ännu mera tillfredsställd med den här föreslagna regleringen av bränslefrågan. Jag är det oaktat tillfredsställd, framför allt därför att denna nya ordning säkerligen kommer att betyda en rätt avsevärd besparing när det gäller skoldistriktens bränslekostnader och bränsleförbrukningen i sin helhet inom skoldistriktet.

Jag har, herr talman, intet yrkande. Jag har endast velat säga dessa få ord för att därmed deklarerat vad jag åsyftat med min reservation.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Då den siste ärade talaren inte gjorde något yrkande, anser jag det tämligen onödigt att upptaga en debatt om denna

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
även från hans synpunkt rätt lilla och obetydliga fråga, för vars skull han har reserverat sig.

Departementschefen har i fråga om huvudreservationen angivit de skäl, som framlagts i propositionen och som understrukits i statsutskottets utlåtande, på ett sådant sätt att jag anser det överflödigt att söka komplettera hans bevisföring. Det skulle bli rena upprepningar, om jag därvidlag försökte ingå i diskussion.

Jag nöjer mig alltså, herr talman, med att yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Den här föreslagna nyordningen på detta område avser ju bland annat att höja lärarbostädernas standard. I det vällovliga syftet äro vi alla ense, men skall man fullfölja detta så som det är upplagt och som man tänker sig det, kommer det tydligen också att medföra vissa ekonomiska konsekvenser för vederbörande skoldistrikt.

Det är ur den synpunkten man har att se det i reservationen framförda förslaget om en ökning av statsbidraget. Vi reser vanter anse, att dessa ekonomiska konsekvenser komma att bli ganska besvärande för kommunerna, särskilt i tider som de nuvarande med byggnadskostnader, som sedan rätt lång tid tillbaka ha varit höga och som säkerligen komma att så förbliva under lång tid framåt; alldeles särskilt ha vi tänkt på kommuner med svagare skatteunderlag. För närvarande pågå i skoldistrikt utredningar i syfte att upprätta förslag till omläggning och centralisering av skolväsendet i större eller mindre utsträckning för att möjliggöra inrättandet av högre skolformer och tillföra även landsbygdens ungdom de fördelar, som därmed äro förenade. Bostadsfrågan för vederbörande lärarpersonal måste i samband därmed ordnas, och det skulle vara att beklaga, om dessa vällovliga strävanden att genom centralisering förbättra skolväsendet på landsbygden skulle hämmas på grund av kostnaderna för nya lärarbostäder, som måste bli en följd av ett beslut om inrättande och uppförande av en centralskola. De kommunalmän, som skola fatta beslut om byggande av ett nytt skolhus, kunna ju inte komma ifrån att ta ställning till även den andra delen av denna skolorganisatoriska fråga, nämligen anskaffningen av erforderliga lärarbostäder och vilka kostnader som detta drar med sig för vederbörande skoldistrikt. För skoldistrikt är detta alltså en ekonomiskt betydelsefull fråga. Men den är också av vikt på grund av den inverkan den har på våra landsbygdsskolors utveckling.

Nu framgår det av propositionen, att såväl vissa folkskolinspektörer som en del länsstyrelser ha uttalat sig i den riktning som anges i reservationen, och även styrelsen för landskommunernas förbund har uttalat sig i denna riktning.

Då departementschefen i propositionen diskuterar detta problem, yttrar han: »De föreslagna beloppen och procentsatserna kunna givetvis bli föremål för diskussion.» Av detta uttalande drar jag den slutsatsen, att departementschefen själv har känt osäkerhet om vilken ståndpunkt han skulle intaga. Något längre ned understryker departementschefen särskilt, att förevarande spörsmål bör upptagas till nytt övervägande vid en senare tidpunkt.

Även utskottsmajoriteten uttalar för sin del samma tveksamhet, när den godtar de av de sakkunniga föreslagna beloppen och procentsatserna; även enligt utskottsmajoritetens mening kunna dessa bli föremål för diskussion.

Det finns således mycket starka skäl som tala för reservanternas ståndpunkt; departementschefen och utskottsmajoriteten luta åt samma mening och lägga i dagen en stor tveksamhet.

Herr statsrådet anförde här ett skäl till att nu inte gå utöver de belopp, han i sin proposition föreslagit, ett skäl som jag tycker inte är tillräckligt.

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
nämligen att det är lätt att få riksdagen att höja ett anslag, men att det är svårare att få ett bidrag sänkt, sedan det en gång blivit beslutat. Jag anser att man inte i dagens läge bör med en sådan motivering hålla sig i underkant på det sätt som här är fallet. Vill man tillgodose det syfte som det här gäller att tjäna, nämligen att befrämja skolväsendets utveckling och höja standarden för lärarpersonalens bostäder, så synes det mig vara en gärd av hänsynstagande till kommunerna och skoldistriktet att redan nu gå in för den procentsats, som vi i vår reservation ha föreslagit.

Herr Bergh har i sitt första anförande så utförligt behandlat denna fråga, att det kunde ha varit onödigt för mig att taga till orda; men jag har inte velat underlåta att framhålla, att är man tveksam om beloppens storlek i en situation som den nuvarande, då stegringen av byggnadskostnaderna inte ser ut att avstanna utan snarare torde komma att fortsätta, då bör man låta tveksamheten fara och godtaga det i reservationen framlagda förslaget. Detta förslag innebär inte på något sätt en orimlighet, vare sig när det gäller de föreslagna beloppen eller i fråga om den högsta gränsen för statsbidraget, som i reservationen föreslås höjd från 40 till 50 procent.

Herr Bergh framställde ett följdyrkande, som innefattade en ändring i motiveringen. Vid reservationens utskrivande förbisågs denna sak på grund av brådskan under de sista dagarna. Vad herr Bergh anförde i fråga om motiveringen är fullkomligt riktigt.

Jag ber med det anförda, herr talman, att få yrka bifall till den av under-tecknad m. fl. avgivna reservationen med den ändring, som framgick av det av herr Bergh framlagda ändringsförslaget.

Herr statsrådet **Weijne**: Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att här förstora den skillnad, som råder mellan de olika buden, om jag får använda det uttrycket. På det stora hela taget gäller det bara en nyansskillnad: om man skall ge 12 000 kronor eller 15 000 kronor i statsbidrag till en folkskol-läraryrke. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på att man för närvarande inte ger någonting, och redan ett bidrag på 12 000 kronor, som föreslås i propositionen, utgör följaktligen en mycket väsentlig stimulans för kommunerna att ordna lärarnas bostadsfråga.

Jag vill än en gång understryka vad jag förut har sagt, nämligen att det enligt min mening är klokare att vänta med en eventuell justering, tills man har mera säkra hållpunkter. Det har riksdagen redan nästa år, och jag tycker då att försiktigheten bjuder, att man för närvarande skall stanna vid vad som föreslås i propositionen.

Herr **Elofsson, Gustaf**: Herr talman! När det gäller frågan om lärarnas tjänstebostäder har det ju ofta uppstått tvistigheter mellan kommunerna och lärarna, många gånger på grund av att hyresbidragen för dessa tjänstebostäder ha varit alldeles för låga.

Jag väckte i våras en motion, som gick ut på att hyran för lärarnas tjänstebostäder skulle betalas efter i orten gängse hyrespris. Denna motion avslogs med den motiveringen, att frågan om lärarnas tjänstebostäder just då var föremål för utredning. Utskottet uttalade förhoppningen att denna sak skulle uppmärksammas vid behandlingen av denna fråga.

Om jag nu inte fattade ekklesiastikministern fel, gjorde han i sitt första anförande en antydning om att hyresavdragen för tjänstebostad ännu inte voro fastställda. Men av statsutskottets föreliggande utlåtande framgår ju, att hyresavdraget per år för en bostad med 90 kvadratmeters golvyta i lägsta hyresgruppen nu utgör 660 kronor. Detta motsvarar en hyra av cirka 7 kronor

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
per kvadratmeter. Det allmänna hyresläget på landsbygden, som är lägsta dyrort, utgör emellertid mellan 10 och 12 kronor per kvadratmeter, och man skulle ju då kunna fråga sig: vad är anledningen till att i detta fall föreslås en så låg hyra? Skulle orsaken ligga i att lärarnas löneförmåner ansetts vara sämre än andra löntagares, eller vad är annars anledningen till att man inte har följt hyrorna i allmänna marknaden?

Ecklesiastikministern talade om att något statsbidrag till nybyggnad av lärarbostäder förut icke utgått och att det är en mycket stor hjälp, när kommunerna nu komma att få sådant bidrag med, enligt Kungl. Maj:ts förslag, upp till 12 000 kronor. Jag vill naturligtvis inte förneka, att detta är ett gott handtag, men jag vill å andra sidan påpeka, att då en kommun härförleden gick i författning om att bygga en lärarbostad, som icke var större än att den uppfyllde gällande fordringar, visade sig byggnadskostnaden bli omkring 30 000 kronor. Om en lärare skall betala 660 kronor om året i hyra för en sådan bostad, inser var och en att detta verkligen inte kan stimulera kommunerna att bygga lärarbostäder; de bli ju tvungna att själva satsa ganska avsevärda belopp utan att kunna få skälig ränta på det nedlagda kapitalet, bortsett då från alla kostnader för reparationer i fortsättningen.

Jag skulle vilja vädja till ecklesiastikministern att för att åtminstone undanröja en del av dessa missförhållanden anpassa hyresavdragen för lärarbostäder något så när efter det allmänna hyresläget. Om så blir förhållandet, torde vi få bevittna den vändningen i denna fråga, att lärarna bli mera intresserade för att skaffa sig en bostad utan att anlita kommunen. Men man skall inte förtänka dem, om de gärna begagna sig av den förmån, som de låga hyresavdragen innebära.

Ute på landsbygden blir det ofta en stor tvistefråga mellan skolstyrelser och lärare, att lärarna vilja ha reparationer utförda, så att deras bostäder fylla nutida krav på modernitet och hemtrevnad. Skolstyrelserna anse å sin sida, att den utgående hyresersättningen är alltför låg för att kommunen skall kunna åtaga sig att bekosta alla dessa reparationer. Vi vilja ju alla bo snyggt och trevligt, och därför kunna vi också vara överens om att vi skola göra så gott vi kunna för att tillfredsställa våra lärares anspråk vad gäller bostäderna — jag talar nu inte om lärare i städerna, därför att förhållandena där ligga annorlunda till — men samtidigt måste vi hålla på kravet att hyresersättningen för en lärarbostad, som fyller alla nutidens krav, skall utgå enligt samma grunder som gälla för den allmänna hyresmarknaden i det område, där lärarbostaden är belägen.

Jag kan därför, herr talman, inte ansluta mig till vad utskottet har föreslagit, utan ber att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen med den ändring, som föreslagits av herr Bergh.

Herr Bergh, Ragnar: Herr talman! Innan jag går in på den fråga, för vilken jag begärt ordet, skall jag be att få säga några ord med anledning av den siste ärade talarens yttrande, vilket till äventyrs skulle kunna ge kammarens ledamöter den föreställningen, att de hyresavdragsbelopp, som herr Elofsson talade om, vore avsedda att tillämpas även i fortsättningen. Så är emellertid icke fallet, utan principen är, såvitt man kan utläsa av propositionen, att det hyresavdragsbelopp, som tjänstebostadsinnehavarna skola betala, skall vara så stort, att det täcker de kostnader som skoldistriktet själva få stå för, sedan statsbidrag utgått för bottenkostnaderna. Hur det kommer att gestalta sig på de skilda orterna, veta vi inte, och som jag tidigare sagt är det ledsamt och försvarar det bedömandet av frågan i dess helhet, att man inte kunnat få besked på denna punkt.

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lävare m. m. (Forts.)

Sedan skall jag be att få säga några ord med anledning av herr ecklesiastikministerns första inlägg i denna debatt. Herr statsrådet erinrade om den gamla anekdoten om lektor Steinordh som bett till Gud om att få en sparsam hustru och ansåg sig ha blivit »bönhörd över hövan», eftersom lektorskans var väl så snål i småsaker. Jag undrar vad lektor Steinordh skulle ha sagt, om han blivit gift med statsrådet Weijne! Jag håller före, att vi här ha ett typiskt exempel på att det bästa kan vara det godas fiende.

Om vi äro överens om att ordna upp dessa frågor, förefaller det mig vara naturligtast att göra det ordentligt med en gång. Jag skall för att visa, vad jag menar, ta en passus i ecklesiastikministerns yttrande. Han säger, fullt riktigt, att vi inte nu kunna veta exakt, vad byggnadskostnaderna komma att *stiga* till. Men om de skulle komma att *stiga*, säger ecklesiastikministern, få vi ta upp frågan till förnyat övervägande.

Jag vet inte, om jag hårdrar detta hans yttrande, när jag i det inlägger den innebörden, att det belopp av 50 000 kronor, som man *nu* lägger till grund för bidraget, när det gäller en kombinerad lärar- och lärarinnebostad, är lämpligt avvägt. De sakkunniga ha uttalat, att normalkostnaderna för en tjänstebostad på dels tre rum och kök och dels två rum och kök torde utgöra sammanlagt ungefär 50 000 kronor. Jag skulle vilja fråga, vilka kostnader man räknat med, när man kommit till detta belopp. Har man räknat med tomtkostnaderna och planeringskostnaderna, och har man räknat med kostnaderna för vatten och avlopp? Det förefaller mig sannolikt, att detta medelvärde är för lågt, och jag är, såsom jag redan sagt, övertygad om att i många fall kostnaderna ligga avsevärt över detta belopp.

Nu skulle ju detta ha rättats till av sig självt, ifall bidraget hade utgått med ett visst procenttal av de verkliga kostnaderna. Den administrativa apparaten hade emellertid blivit mycket besvärlig, om man skulle ha följt denna regel, men större rättvisa hade uppenbarligen skapats och större hänsyn kunnat tagas till de inom landet med olika tider varierande byggnadskostnaderna. Nu föreslår man i stället ett medelvärde. När det emellertid är tydligt, att detta medelvärde är satt för lågt, och när det statsbidrag, som föreslås, icke tar hänsyn till de fall, då kostnaderna väsentligt överstiga detta medelvärde, är det desto större skäl att inte vara småsnål utan ta till bidraget så stort, att det verkligen blir ett verksamt bidrag. Det förefaller mig vara ett speciellt skäl för att man bör gå på reservanternas linje.

Herr statsrådet omtalade, att andra kammaren för sin del voterat i denna fråga och biträtt utskottets förslag. Enligt de uppgifter jag fått, skulle 100 röster ha givits för utskottsmajoritetens förslag och 93 för reservationen. Om första kammaren skulle komma att dela reservanternas mening, synes det mig således inte vara utsiktslöst, att reservanterna skulle kunna vinna i sista omgången. Den omständigheten, att andra kammaren voterat till förmån för utskottets förslag, är således icke något argument för att vi i föreliggande fråga skola följa utskottsmajoriteten.

Herr Larsson: Herr talman! När utskottet medger att de föreslagna beloppen och procentsatserna kunna bli föremål för diskussion, är detta helt naturligt, eftersom vi i dag inte veta någonting om hur byggnadskostnaderna i framtiden kunna komma att ställa sig, liksom vi inte heller ha några fasta utgångspunkter beträffande hyresbeloppets framtida storlek.

När det gäller att avgöra, huruvida de föreslagna statsbidragen äro rimliga eller icke, har jag en motsatt uppfattning mot utskottets ärade ordförande. Reservanterna äro ense med utskottsmajoriteten om att de beräkningar, som äro gjorda i propositionen, äro riktiga. Reservanterna anse att statsbidrag hör

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
utgå med 15 000 kronor för ordinarie folkskollärares tjänstebostad och 10 000 kronor för annan lärares bostad, då de räknas med att 25 000 kronor utgör 50 procent av byggnadskostnaderna. Följaktligen räknas reservanterna på samma sätt som utskottsmajoriteten.

Jag kan inte vara ense med herr J. B. Johansson om att den ordning utskottet här föreslår skulle bli särskilt betungande för kommuner med dåligt skatteunderlag, ty såvitt jag förstår få kommunerna sina kostnader täckta. Herr Elofsson har nyligen talat om vilka hyror som för närvarande utgå. Han nämnde 7 kronor per kvadratmeter av golvytan. Jag tycker inte det förefaller orimligt att ta ut en hyra, som håller sig på omkring 1 900 kronor för de båda lägenheterna. Det skulle betyda en hyreskostnad för dessa boställsinnehavare av mellan 13 och 14 kronor per kvadratmeter. I så gott som samtliga städer och de flesta tätorter får nog vederbörande räknas med att betala 20 kronor per kvadratmeter eller kanske 25 kronor, ja, här i Stockholm ännu mycket mera. Är det då orimligt att begära, att de boställshavare, som det här är fråga om, skola betala en hyra beräknad efter 13 kronor per kvadratmeter av golvytan? De äro dock så väl avlönade att de böra kunna betala hyror, som en dåligt betald yrkesarbetare helt enkelt i nuvarande läge är tvungen att betala.

Under sådana förhållanden anser jag att det statsbidrag, som här föreslås, är ganska väl avvägt. Om vi räknas med att hyran är 1 900 kronor, bör det räcka till att täcka kommunernas kostnader för byggnaden, under förutsättning att statsbidrag utgår med 20 000 kronor. Detta hyresbelopp bör räcka väl till för att täcka såväl den värdeminskning byggnaden undergår som underhållskostnader och räntekostnader för de 30 000 kronor som återstå. Kommunerna kunna väl ändå inte begära att de skola göra några särskilda vinster på lärarbostäderna. Få kommunerna sina kostnader täckta, bör det vara tillräckligt.

Jag vill således här i kammaren, liksom jag gjort i utskottet, förfäktas den uppfattningen, att den mening som företrädes av departementschefen, såsom förhållandena nu ligga till, är den riktiga. Med hänsyn till att denna fråga på grund av de skäl, som utskottet närmare anger, synes böra upptas till förnyad prövning inom en kanske nära framtid, vilket icke heller reservanterna motsätta sig, bör det vara riktigt att såsom departementschefen nyss sade i förevarande fall inte fastställa statsbidraget till ett högre belopp än som kan anses vara rimligt.

Med återopande av vad jag här anför, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Sandberg: Herr talman! Jag har begärt ordet därför att det synes mig som om i denna debatt även från lärarhåll borde sägas några erkänningsord om den proposition, som här föreligger.

Det väsentliga är ju att vi nu få statsbidrag till uppförande av lärarbostäder, vilket vi icke haft tidigare. När vi sedan gå att ta ställning till frågan med vilken procentsats detta statsbidrag bör utgå — om det skall vara med 50 procent eller 40 procent — böra vi kanske inte glömma bort de nya statsbidragsbestämmelser, som vi fått när det gäller skolhusbyggnader i övrigt och som taga sikte på en differentiering med hänsyn till kommunernas ekonomiska resurser. Man bör därför, menar jag, se frågorna om kommunernas kostnader för skolväsendet i deras helhet samt kostnadernas belastning på kommunerna och deras budget i ett sammanhang.

Jag har ansett det befogat, att det från lärarhåll ges uttryck för om inte någon särskilt sprudlande och forsande glädje, så i alla fall belåtenhet med det

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
förslag som här föreligger. Det skall inte förnekas, att det måhända finns detaljer i detta förslag, som kunna diskuteras, och att kanske även grundprinciperna i en eller annan punkt kunna bli föremål för diskussion. Men den som varit med under ganska många år inom ett landsbygdsdistrikt och vet hur bostadsbeståndet varit tidigare, som har sett hur det förbättrats och som förstår att det förslag, som nu föreligger, såsom herr statsrådet sade, säkerligen kommer att innebära en kraftig stimulans, är dock ganska tillfredsställd med det förslag, som här i dag kan väntas bli bifallet. Som jag ser det, bör man sätta in även denna sak i det stora sammanhanget.

Herr Andersson i Rixö hade vissa erfarenheter av lärarnas inflytande inom skolstyrelserna, vilket han räknade med kunde innebära ett visst riskmoment. Jag skulle dock tänka mig att våra skolstyrelser på landsbygden, vilka i regel äro sammansatta av stolta och självmotvetna bönder och ganska karska arbetare, inte precis falla i farstun för några särskilda lärarkrav. Om man ville göra en undersökning, tror jag man skulle finna, att samarbetet i stort sett är alldeles förträffligt mellan lärarna och övriga i skolstyrelserna och att de besvärliga fallen, om jag får använda det uttrycket, utgöra ett fåtal.

Jag betraktar det som ett stort steg framåt i utvecklingen på skolans område, att man på senare tider kanske mer än tidigare kunnat observera ett positivt och starkt markerat intresse för skolan och dess angelägenheter från det politiska parti, som väl speciellt vill anses företräda landsbygdens intressen. Däri ligger, skulle jag tro, en garanti och en borgen för att skolväsendet på landsbygden skall ägnas den omsorg och den omvårdnad, som man gärna önskar.

Det kan således, herr talman, vara befogat att från lärarhåll ges ett erkännande åt den proposition som här föreligger. Om sedan statsbidraget skall utgå efter en procentsats av 40 eller 50 är, tycker jag, inte någon stor och i alla händelser inte någon principiell fråga.

Herr Andersson, Gustav Emil: Herr talman! Det kan givetvis vara en räknefråga, om statsbidraget skall vara 40 eller 50 procent för att kommunerna inte skola behöva göra en större uppoffring än som kan anses skäligen, när det gäller tillhandahållande av lärarbostäder. Men när herr Larsson i Varberg anser, att 1 900 kronor skulle vara en fullt tillräcklig summa för att täcka ränte-, amorterings- och underhållskostnaderna för dessa byggnader, kan man ha anledning att ställa sig tvivlande. Vi ha i allmänhet att räkna med att behöva uppföra nya lärarbostäder på landsbygden, och då är nog denna summa litet för låg för att täcka alla dessa kostnader, särskilt om man tar hänsyn till att reparationerna när det gäller lärarbostäder äro mera ofta återkommande än när uthyrning sker till andra personer. Det ha vi nog erfarenhet av litet var på landsbygden, som haft med dessa frågor att göra.

I samhällen och i all synnerhet i större städer behöva i allmänhet skoldistriktet inte ha något besvär med att skaffa bostäder åt lärarna, eftersom man där har tillgång till den allmänna hyresmarknaden. Det är således främst på den mera avlägsna och fattigare landsbygden, som skoldistriktet få lov att tillhandahålla lärarbostäder. Under sådana förhållanden vore det väl inte mer än rimligt, att kommunerna icke skola behöva göra en större uppoffring än som kan anses motsvara vad hyreskostnaden för läraren verkligen uppgår till. Men då kommer man säkert inte ifrån att man med ett statsbidrag på 50 procent av byggnadskostnaden för kommunens vidkommande kommer närmare den verkliga kostnaden och hyresställningen, när det gäller amortering, underhåll och dylikt, än med ett statsbidrag på 40 procent. Man skulle därigenom undvika att pålägga dessa i regel fattiga landskommuner en högre kostnad än som är absolut nödvändig och fullt berättigad.

Jag tror således att mycket starka skäl tala för att vi redan nu fastställa

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)
procentsatsen för statsbidraget till 50, ty om man i dagens läge bygger ett hus på den avlägsna landsbygden, som är lika modernt och i alla avseenden likvärdigt med husen i de större städerna, blir byggnadskostnaden faktiskt högre på landsbygden. Byggnadsmaterialet ställer sig ofta dyrare för byggmästaren på landsbygden, som köper sitt material i mindre poster, än det gör för storbyggmästaren, som kan köpa större kvantiteter. På landsbygden tillkomma dessutom dryga fraktkostnader. Jag kan som ett exempel nämna att virkeshandlarna i Smålandsstenar i min hemsocken, utan att priskontrollnämnden gör några som helst invändningar, ta ända upp till 4 kronor 50 öre per kubikfot för bjälkar som de sälja i småposter till enstaka mindre byggmästare. När man har att räkna med sådana priser, förstår man att byggnadskostnaderna måste bli orimligt höga. Jag vet inte med vad laglig rätt de kunna ta ut dessa priser, men de göra det utan att priskontrollnämnden inskrider, varför man väl får förutsätta att de ha rätt till det.

Även för plank och bräder, som köpas i småposter från dessa sågverksägare, får man betala priser som inte stå i rimlig proportion till priserna i storstäderna, där storbyggmästarna köpa sitt behov av detta byggnadsmaterial.

Allt detta leder till att byggnadskostnaderna på landsbygden bli höga. Därtill kommer att man på landsbygden inte har tillgång till den yrkesskicklighet när det gäller bostadsbyggande, som man har i städerna.

Med beaktande av vad det således verkligen kostar att bygga fullgoda lärarbostäder på landsbygden kan man gott säga, att en kostnad för kommunen på 25 000 kronor väl motsvarar vad man har rätt att kräva av kommunen, när det gäller dess tillhandahållande av lärarbostäder. Jag är övertygad om att hyrorna, en gång när hyressättningen blir fastställd, icke komma att ligga så högt, att kommunen kan tänkas komma att göra någon som helst vinst på detta bostadsbyggande, utan kommunerna komma snarare att få så stora utlägg i form av amorteringar och underhållskostnader, vartill kommer byggnadernas värdeminskning, att lärarens och lärarinnans hyresersättning icke kommer att täcka dessa kostnader.

Jag anser för den skull att vi ha en fullt saklig grund för vårt yrkande i reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Bergh, Ragnar*, att i utskottets motivering å s. 32 i det tryckta utlåtandet skulle vidtagas den ändring, att sista meningen i första stycket utginge samt att den mening i andra stycket, som började med orden »Även utskottet» och slutade med orden »sin anslutning», utbyttes mot följande uttalande: »Utskottet vill i anslutning till motionen II: 587 föreslå, att statsbidrag till bestridandet av kostnader för anskaffande av tjänstebostad genom nybyggnad må utgå med 15 000 kronor för tjänstebostad för ordinarie folkskollärare och 10 000 kronor för tjänstebostad för annan lärare, dock att statsbidraget icke må överstiga 50 % av styrkta byggnadskostnaderna» ävensom att utskottets hemställan skulle avfattas på sätt som förordats i den av herr *Johan Bernhard Johansson* vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Ang. statsbidrag till tjänstebostäder för folkskolans lärare m. m. (Forts.)

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 291, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles herr Ragnar Berghs under överläggningen gjorda yrkande.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson. Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 52.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av väckt motion angående beredande åt riksdagens vaktpersonal av en mera fast anställning;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisorisk reglering av viss förlust i Sveriges riksbank; samt

nr 72, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om dels pension åt städerskan vid riksdagshuset Augusta Karolina Gustafsson, dels ock engångsunderstöd åt städerskan vid riksdagshuset Frida Matilda Blomqvist, född Setterlöf.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till kap. 3 kyrkolagen, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar m. m.; samt

nr 62, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i giftermålsbalken m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 335, i vad densamma avser förslag

till förordning angående ändrad lydelse av 17, 60 och 73 §§ förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 6 och 12 §§ handelsbalken, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 533, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 335, i vad densamma avser förslag till förordning angående ändrad lydelse av 17, 60 och 73 §§ förordningen den 6 juni 1941 (nr 416) om arvsskatt och gåvoskatt.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 57 bifölles även av andra kammaren.

*Interpellation
om förlängd
remisstid för
statskattebe-
redningens
betänkande.*

Herr **Domö** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! 1945 års statskatteberednings betänkande med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen samt angående kvarlåtenskapsskatt m. m. har i dagarna utsänts på remiss till ett stort antal myndigheter m. fl., vilkas utlåtanden skola avgivas redan före den 1 februari 1947.

Redan en flyktig granskning av betänkandet ger vid handen, att ett genomförande av de däri framlagda skatteförslagen kan få vittgående och svårbedömliga följder för det nuvarande samhället och för det ekonomiska livet i vårt land. De i betänkandet ingående författningsförslagen äro av utomordentligt komplicerad natur och beröra viktiga civilrättsliga spörsmål. Vidare är att märka, att beredningen föreslagit avskaffande av barnavdragen vid den statliga beskattningen och därvid förutsatt, att ett system med direkta barnbidrag införes i enlighet med befolkningsutredningens förslag, ehuru detta senare blivit starkt kritiserat i de däröver infordrade remissyttrandena. Det förefaller, som om de flesta av dessa givit uttryck åt allvarliga betänkligheter och i ett mycket stort antal fall utmynnat i avslagsyrkanden. Med hänsyn till nu nämnda omständigheter är det uppenbart, att statskatteberedningens betänkande måste ägnas en synnerligen ingående och omsorgsfull granskning. Lika tydligt är det, att en sådan prövning, inte minst i anseende till betänkandets vidlyftiga omfång — ca 400 textsidor och ett 50-tal tabellsidor — måste kräva en avsevärd tid.

Beträffande nu ifrågakvarande skatteförslag uttalade statsrådet och chefen för finansdepartementet nyligen i ett offentligt anförande, »att det bara vore bra ju grundligare de bleve diskuterade». Häri kan man instämma. Statsrådets samtidigt tillkännagivna förundran över att en grundligare diskussion icke hade kommit till stånd under sommarens valrörelse förefaller däremot svårbegriplig, eftersom statskatteberedningens betänkande utkom från trycket först för några dagar sedan och det naturligtvis först därigenom blivit tillfälle att inhämta kännedom om de slutgiltiga förslagen och de ytterst viktiga principiella resonemang som lagts till grund för dem. Under sommarens valrörelse var det ju ytterst kortfattade och ofullständiga förhandsupplysningar som stodo allmänheten till buds.

Den utmätta remisstiden, vilken, som förut nämnts, begränsats till den 1 februari 1947, svarar ingalunda mot kravet på sorgfällig och grundlig prövning av ifrågakvarande betänkande. Till följd av jul-, nyårs- och trettondags-

Interpellation om förlängd remisstid för statsskatteberedningens betänkande.

(Forts.)

helgerna blir granskningstiden för många remissinstanser — även om de kunna utnyttja den helt — i själva verket knappt en månad. Därtill kommer emellertid, att vissa av myndigheterna i sin tur komma att på sedvanligt sätt infordra utlåtanden från andra instanser, exempelvis de kommunala myndigheterna och näringslivets organisationer. Att för dessa senare remisstiden blir uppseendeväckande kort är tydligt. Enligt uppgift lär exempelvis kommerskollegium ha begärt att få utlåtanden före den 15 januari 1947. Det kan under sådana förhållanden knappast undgås, att man på många håll frågar sig, om meningen är att låta remissförfarandet bli allenast en formalitet. Man måste med skärpa reagera mot varje tendens att göra remissförfarandet till endast en tom form. Hänsynen till ett tänkt tidsschema för ifrågavarande skattereforms behandling och genomförande får icke åsidosätta kravet på den omsorg vid utredningen och prövningen som ärendet onekligen fordrar.

På grund av vad sålunda anförts får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet medgiva väsentlig förlängning av den nu fastställda, uppseendeväckande korta tiden för vederbörande remissinstanser att inkomma med yttranden över 1945 års statsskatteberednings betänkande med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen samt angående kvarlåtenskaps-skatt m. m.?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørgsmål finge framställas.

Ordet lämnades på begäran till herr **Heiding**, som yttrade: Herr talman! *Interpellation ang. ökad export av trävaror m. m.* Om inte stegringen av inkomster och köpkraft i vårt land kraftigt bromsas, måste vi nästa år lämna vår relativa frihandel i fråga om importen och införa något slag av importreglering, yttrade handelsminister Myrdal nyligen i ett föredrag i Nationalekonomiska föreningen, enligt referat i pressen.

Bakgrunden till detta yttrande utgöres förmodligen av den ogynnsamma utvecklingen i fråga om våra valutareserver, som ägt rum under de senaste månaderna. Sedan tiden för uppskrivningen av kronans värde i förhållande till de utländska valutorna har riksbankens guld- och valutareserv minskats med omkring 700 miljoner kronor. Av denna summa komma 300 miljoner kronor på ändringen av bokföringskurserna till överensstämmelse med det nya kronvärdet, men under de fyra månaderna från den 15 juli till den 15 november, då valutakurserna varit oförändrade, har riksbanken fått minska sin reserv med 400 miljoner kronor. Av de tillgångar som funnos kvar den 15 november skall Sverige avstå från omkring 300 miljoner kronor enligt överenskommelsen i Washington om tysk egendom. Nettoförbrukningen för våra egna behov uppgick, som framgår av ovanstående, till omkring 100 miljoner kronor per månad, och man kan därför räkna med att förbrukningen under den närmaste tiden kommer att bli betydande.

Det är ju givet, att vårt land lika litet som något annat land kan avhända sig alla sina guld- och valutatillgångar. Det är fördenskull nödvändigt att sparsamhet nu iakttages med dessa tillgångar, då de så kraftigt åderlåtits på senaste tiden. Den diskussion som uppkommit angående begränsning av lyximporten torde sålunda vara befogad, men då tillgången på varor icke motsvarar köpkraftstillgångarna för närvarande är det ett allmänt intresse att import sker av sådana varor, som äro nödvändiga för folkhushållet. Då importen endast i mycket begränsad utsträckning kan betalas med guld eller främman-

Interpellation ang. ökad export av trävaror m. m. (Forts.)
de valutor i vår ägo, är det enligt min mening nödvändigt att vi söka stegra vår export för att därmed betala den nödvändiga importen.

Bland våra stora exportartiklar inta ju trävarorna och förädlade produkter därav, i synnerhet massa och papper, ett av de allra främsta rummen. Efterfrågan på massa och papper är för närvarande mycket stor snart sagt överallt i världen. Möjligheterna att avsätta dessa produkter äro således mycket goda.

För att kunna öka massa- och pappersexporten är det nödvändigt att begränsa pappersförbrukningen inom landet under den period, som återstår till dess att balans någorlunda kan skapas mellan köpkraft och varutillgång. Pappersförbrukningen inom landet har ånyo stegrats väsentligt, och detta skulle, om tiderna varit normala, ha hälsats med tillfredsställelse som ett tecken på förbättrat allmänt försörjningsläge. Men nu är läget annorlunda, det gäller för oss att exportera för att kunna betala nödvändig import. Det bör därför övervägas vilka åtgärder, som kunna komma i fråga för att begränsa pappersförbrukningen. Något slags ransonering genom statens egna organ torde knappast vara att rekommendera, i varje fall endast som en sista nödfallsåtgärd. Däremot borde det vara möjligt att genom frivilliga överenskommelser mellan vederbörande statliga myndigheter och näringslivets organisationer söka åstadkomma en minskning av den i nuvarande läge omotiverat stora förbrukningen av papper.

Det egentliga tidningspapperet har ransonerats genom att tidningarna frivilligt ålagt sig en minskning av förbrukningen, men papper av något bättre kvaliteter har kunnat erhållas utan begränsning. Härigenom har det varit möjligt att exempelvis starta nya veckotidningar med stor pappersförbrukning utan några som helst restriktioner. Överhuvud taget är veckopressens pappersförbrukning mycket stor, och en begränsning av densamma borde vara möjlig att genomföra.

Aven på andra områden bör man söka åstadkomma minskning av pappersförbrukningen. Användningen av omslagspapper och emballage av skilda slag bör genom rationellare metoder kunna inskränkas. Användningen av blanketter, broschyrer, affischer, reklamtryck av skilda slag m. m. borde vidare i hela folkförsörjningens intresse kunna begränsas i nuvarande läge.

Möjligheterna till vidgad export av massa och papper sammanhånga naturligtvis med möjligheterna att skaffa arbetskraft till erforderliga avverkningar. Arbetskraftsproblemet är ju som alla veta mycket svårlöst, men det gäller att hushålla med tillgängliga resurser av arbetskraft, så att de för hela folkhushållet nödvändiga arbetena i första hand tillgodoses. Det torde finnas möjligheter att tillfälligtvis begränsa arbetskraftsanvändningen inom andra områden för att tillgodose skogsbruket och de industrier, som arbeta med träet som råvara. Byggnads- och anläggningsverksamheten torde i viss mån kunna begränsas till förmån för strävandena att öka vår export av produkter från de sistnämnda näringsgrenarna.

Med anledning av vad som sålunda anförts hemställer jag om första kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framställa följande frågor:

Anser herr statsrådet att det skulle vara önskvärt att söka få till stånd en ökning av vår export, särskilt av trävaror, massa och papper, för att därigenom betala för folkhushållet nödvändig import?

Om så är fallet, vilka åtgärder avser herr statsrådet att vidtaga för att möjliggöra en ökad export av trävaror, massa och papper?

Det sålunda begärda tillståndet lämnades av kammaren.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fria resor i vissa fall för personal vid försvaret;

nr 294, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till samarbetskommittén för byggnadsfrågor;

nr 295, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till reparation av Västerås domkyrka;

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av åttonde huvudtitelns kommittéanslag; och

nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss disposition av behållning å anslag till komplettering av det permanenta telefonnätet;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående bankaktiebolags inlåning; och

nr 74, angående arvode för utarbetande av register till riksdagens protokoll med bihang m. m. för höstsessionen 1946;

andra lagutskottets utlåtande nr 44, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om kontroll å överlåtelse av vattenkraft, dels ock en i ämnet väckt motion; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning för vissa översvämningskador m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.17 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Fredagen den 13 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 7 och den 10 innevarande månad.

Anmälades och godkändes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 538, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av protokoll rörande varuutbytet mellan Sverige och Tjeckoslovakien;

nr 539, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige och Ungern träffad handelsöverenskommelse; samt

nr 540, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av vissa ändringar i konventionen angående internationella utställningar.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 293—296 och 299, bankoutsiktets utlåtande nr 73 och memorial nr 74, andra lagutskottets utlåtande nr 44 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 77.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i riksdagens första kammare och de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 11 december 1946.

Antecknades att, sedan herrar deputerade den 6 sistlidne november beviljat vaktmästarna hos kammaren K. Swenson, T. Hollner och H. Eriksson tjänstledighet tills vidare för tjänstgöring såsom vaktmästare hos 1946 års kyrkomöte, Swenson, Hollner och Eriksson, efter slutad tjänstgöring hos kyrkomötet, under gårdagen återinträtt i tjänstgöring hos kammaren.

År och dag som ovan.

In fidem
G. H. Berggren.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.
